

รายงานการศึกษากลุ่ม

(Group Report)

เรื่อง กระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติด
ด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ศึกษากรณีทัศนสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

จัดทำโดย กลุ่มว้าว

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 2
สถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม
ประจำปี 2555

รายงานการศึกษากลุ่ม
(Group Report)

เรื่อง กระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์
บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ศึกษากรณีทัศนสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

จัดทำโดย กลุ่มวัว

1. นางกิ่งกาญจน์	บุญประสิทธิ์
2. ร้อยตำรวจเอก โชคชัย	สิทธิผลกุล
3. พลตำรวจตรี ตินภัทร	ภุมรินทร์
4. นายมณเฑียร	ทองนิตย์
5. นางยศวดี	อึ้งวิเชียร
6. นายยอดชาย	วีระพงศ์
7. นายวัลลภ	ตั้งคนานุรักษ์
8. นายสายันต์	วสุธาสวัสดิ์
9. พันตำรวจโทหญิง เอมอร	ไชยบัวแดง
10. นายอารีย์	เฉลยสุข

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 2
สถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม
ประจำปี 2555

สำหรับผู้บริหาร

การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากรณีทัศนสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูงรุ่นที่ ๒ ซึ่งคณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเนื่องจากพบว่ากรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ขั้นสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมกำลังประสบกับปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ โดยเฉพาะคดียาเสพติดที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องรวมทั้งปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องโทษส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติด ถึงแม้ในระหว่างต้องโทษผู้ต้องขังได้รับการบำบัดฟื้นฟูในรูปแบบหรือกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งกรมราชทัณฑ์นำมาใช้ในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังเพื่อให้มีความรู้และประสบการณ์นำไปใช้ในการประกอบอาชีพหรือดำรงชีพในสังคมต่อไปได้ แต่ก็ยังพบว่าอัตราการกระทำผิดซ้ำยังอยู่ในระดับที่สูง ดังนั้นกระทรวงยุติธรรมจึงเล็งเห็นว่าหากนำแนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังหรือปลูกฝังเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติพร้อมกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่หรือเกษตรอินทรีย์จะเป็นการพัฒนาอีกขั้นหนึ่งหรือนับว่าเป็นมิติใหม่ของการพัฒนาฝึกวิชาชีพด้านการเกษตรของผู้ต้องขังโดยจะเป็นการนำเอาความรู้ด้านเทคโนโลยีชีวภาพที่ทันสมัยมาใช้ในการฝึกวิชาชีพเชิงเกษตรทำให้ผู้ต้องขังสามารถพัฒนาองค์ความรู้ พัฒนาขีดความสามารถของตนเอง และจะมีรายได้ส่วนแบ่งที่สูงขึ้น เนื่องจากผลผลิตจะมีคุณภาพขายได้ราคาสูง เมื่อผู้ต้องขังเหล่านี้พ้นโทษออกไปแล้วก็ยังสามารถนำเอาเทคโนโลยีและความรู้เหล่านั้นมาถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชนได้อีก รวมทั้งการอยู่ในสังคมได้อย่างพอเพียง ใช้ชีวิตอย่างมีเหตุและผลมีความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน เป็นที่ยอมรับของสังคม ดำรงชีพได้อย่างปกติสุขและยั่งยืนซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันมิให้ผู้เคยถูกต้องขังหันไปกลับกระทำผิดซ้ำอีก จึงกำหนดนโยบายให้มีการดำเนินโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์ และให้ดำเนินโครงการภายใต้โครงการคืนคนดีสู่สังคมซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็งตั้งแต่ปี.ศ.๒๕๕๓ - ๒๕๕๕ ให้เป็นโครงการนำร่อง โดยเริ่มดำเนินการที่ทัศนสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี ซึ่งทั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้ทราบถึงกระบวนการ ขั้นตอนและวิธีการทำเกษตรอินทรีย์โดยนำเอาแนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดียาเสพติด รวมทั้งให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินโครงการดังกล่าว เพื่อเป็นข้อมูลในการเสนอแนะทั้งเชิงนโยบายและการปฏิบัติเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่การขยายผลต่อการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดในพื้นที่อื่น ๆ อีกต่อไป

สำหรับวิธีการศึกษาคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทางเอกสารที่เกี่ยวข้องอาทิ นโยบาย คำสั่ง และโครงการที่เกี่ยวข้องของกระทรวงยุติธรรม ประกอบกับการทบทวนแนวความคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องดังกล่าวนี้ นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและเนื่องจากการดำเนินการวิจัยมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในส่วนของเงื่อนไขของระยะเวลาและตัวโครงการ ซึ่งอยู่ในช่วงการเริ่มดำเนินการหรือเป็นโครงการนำร่อง จึงได้จำกัดขอบเขตการศึกษาไว้อย่างแคบ ๆ โดยจะทำการติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการว่าได้มีกระบวนการ วิธีการหรือขั้นตอนการดำเนินการอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคและปัจจัยแห่งความสำเร็จอย่างไร โดยนำแนวคิดทฤษฎีระบบ(Systematic approach) มากำหนดเป็นกรอบในการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินโครงการทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติ รวมทั้งผู้ต้องขังที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่ากระบวนการ วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินการฟื้นฟูผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทัศนสถานบำบัดพิเศษพุมธานีเป็นหน่วยนำร่องนั้น มีการเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๒ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ๓ ขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกเป็นการสอบถามความสมัครใจผู้ต้องขังที่จะเข้าร่วมโครงการ และต่อมาเป็นการอบรมภาคทฤษฎีในเรื่องวิชาการต่างๆในการทำเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบ โดยได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และหลังจากจบภาคทฤษฎีแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็จะมีการฝึกภาคปฏิบัติซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์ ๑๑ กระบวนการ และนำมากำหนดเป็นหลักสูตรเพื่อใช้ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่มีความสมบูรณ์ เป็นมาตรฐาน และเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งมีโครงการอบรมภาคปฏิบัติทั้งหมด ๘ หลักสูตรด้วยกัน

สำหรับผลการดำเนินโครงการเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ผู้ต้องขังที่สมัครใจเข้ารับการฝึกอบรมในแต่ละหลักสูตร เมื่อจบหลักสูตรแล้วจะได้รับใบสุทธิรับรองการผ่านการฝึกอบรม ทั้งนี้หากผู้ต้องขังเข้ารับการฝึกอบรมครบทั้ง ๘ หลักสูตร ทางทัศนสถานบำบัดพิเศษจังหวัดพุมธานีจะออกใบประกาศนียบัตรโดยกรมราชทัณฑ์ให้ ซึ่งผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษแล้วสามารถนำไปประกาศนียบัตรนี้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ และเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ได้อีกด้วย และนอกจากนี้ทางโครงการยังได้ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการให้แก่มูลนิธิพระดาบส โครงการในพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น

และสำหรับโครงการนี้ได้มีการเจรจาเพื่อขอรับการสนับสนุนต่อยอดทางด้านทุนและที่ดินทำกินให้แก่ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการและพ้นโทษแล้ว โดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตร (สปก.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และธนาคารอิสลามจากผลการดำเนินงานทำให้โครงการนี้ได้รับการรับรองมาตรฐานผลผลิตจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ เกษตรปลอดภัย จากกรมวิชาการเกษตร ออร์แกนิกไทยแลนด์ (Organic Thailand) จากกรมส่งเสริมการเกษตร หัวเชื้อจุลินทรีย์ จากกรมพัฒนาที่ดิน และสถาบันบริหารตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปุ๋ยอินทรีย์ จากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

ทั้งนี้เมื่อดำเนินโครงการไปแล้ว จะมีการประเมินผลผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการทุกเดือน ซึ่งพบว่าภายหลังดำเนินโครงการแล้ว ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทำให้มีความรับผิดชอบและสภาพจิตใจที่ดีขึ้น

นอกจากนี้แล้วผลของการศึกษายังพบว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินโครงการยังไม่พบปัญหาอุปสรรคที่จะทำให้ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ทั้งในส่วนของผู้บริหารโครงการเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของเกษตรอินทรีย์ตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ได้รับจัดสรรอย่างเพียงพอ สำหรับสถานที่หรือพื้นที่ในการดำเนินโครงการใช้พื้นที่ของทัศนสถานบำบัดพิเศษจังหวัดพุมธานี จำนวน ๑๐ ไร่ ซึ่งเพียงพอต่อการดำเนินโครงการในการจัดอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติและวิทยากร ได้รับความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ในเรื่องของการกำหนดรูปแบบ วิธีการ หลักสูตร และดำเนินการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยในการรับรอง

คุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และให้อบรมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ปุ๋ย และเห็ด เป็นต้น และนอกจากนั้นยังพบว่า การเล็งเห็นประโยชน์ของผู้เข้าร่วมโครงการมีหลากหลายความเห็นพอสรุปได้ว่า ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการได้รับความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทำให้สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษ และเป็นทางเลือกของอาชีพสำหรับผู้ต้องขังที่ไม่มีพื้นฐานหรือภูมิหลังในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาก่อน รวมทั้งในระหว่างต้องขังทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง และทำให้สุขภาพจิตดี ไม่มีความกังวล และไม่มีเวลาคิดเรื่องอื่น ๆ นอกจากนี้ในระหว่างฝึกภาคปฏิบัติผู้ต้องขังมีรายได้สะสมจากการปันผลจากการขายผลผลิต เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในอนาคตตามสมควร รวมทั้งทัศนคติที่ดีของเจ้าหน้าที่ต่อโครงการโดยการเล็งเห็นประโยชน์ที่ทำให้ผู้ต้องขังสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นและสำหรับความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่า ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อาทิ ในเรื่องขององค์ความรู้ การตลาด และแหล่งทุน รวมทั้งพื้นที่ในการดำเนินโครงการ ได้แก่ พื้นที่ สปก. พื้นที่ ต.บ้านไร่ อ.ห้วยเขย่ง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งประชาชนบริจาคให้จำนวน ๒๐ ไร่ และจังหวัดปทุมธานีและคุณภาพของผลผลิตได้รับการยอมรับว่า ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของโครงการมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ โดยได้รับการรับรองมาตรฐานตราสัญลักษณ์ Organic Thailand ทำให้ตลาดมีความต้องการสูง ซึ่งได้มีการวางจำหน่ายใน Top Supermarket และเครือเซ็นทรัลพัฒนา

แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาก็ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการอยู่บ้างซึ่งได้แก่

(๑) ด้านนโยบาย เนื่องจากเป็นนโยบายที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง พ.ศ. ๒๕๕๓ – ๒๕๕๕ ให้ทำเป็นโครงการนำร่อง ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าวเกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลชุดที่ผ่านมา ดังนั้นปัญหาที่น่าเป็นห่วงในอนาคตคือ หากรัฐบาลใหม่ยกเลิกแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็งลง โครงการนี้ก็อาจจะได้รับผลกระทบตามมา

(๒) ด้านผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการพบว่า ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการเมื่อพ้นโทษออกไปแล้วจะประสบปัญหาสำคัญ ๒ ประการคือ ที่ดินทำกิน และเงินทุนในการดำเนินการ

(๓) ด้านทัศนคติของสังคมภายนอก เนื่องจากสังคมภายนอกยังมีทัศนคติเชิงลบต่อผู้ต้องขังทำให้ผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษออกมาได้รับโอกาสและการยอมรับจากสังคมน้อย

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการปรับปรุงหรือพัฒนาทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ดังนี้

(๑) เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการนำร่อง ผู้บริหารโครงการและทีมงานมีความพร้อมและความเข้าใจและได้รับความสนับสนุนเป็นอย่างดี จึงยังไม่ปรากฏปัญหาในการดำเนินงานโครงการ แต่เพื่อให้โครงการนี้ได้รับการสานต่อ และขยายผลไปยังทัณฑสถานอื่น ๆ กระทรวงยุติธรรมต้องมอบเป็นนโยบายให้กรมราชทัณฑ์ทำแผนงาน/โครงการ บำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเตรียมผู้บริหารโครงการและทีมงาน พร้อมจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างจริงจัง

(๒) ด้านที่ดินทำกิน กระทรวงยุติธรรมควรทำข้อตกลงร่วมกันกับ สปก. เพื่อจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ผู้พ้นโทษที่ไม่มีที่ดินทำกินได้มีที่ดินเพื่อทำการเกษตรสำหรับการพึ่งตนเองและครอบครัวต่อไป

(๓) ด้านเงินทุนในการดำเนินการ กระทรวงยุติธรรมต้องมีนโยบายให้กรมราชทัณฑ์ดำเนินการจัดตั้งกองทุนกู้ยืมสำหรับผู้พ้นโทษให้มีเงินทุนสำรองเบื้องต้น

(๔) กระทรวงยุติธรรมจะต้องมีการรณรงค์โครงการดังกล่าว ในกรณีการคืนคนดีสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่ผู้พ้นโทษจำนวนมากจะได้รับการยอมรับเข้าทำงานด้านการเกษตรกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้เพิ่มขึ้น

(๕) ควรเพิ่มเนื้อหาและหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรให้มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการเมื่อพ้นโทษ แม้ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรอินทรีย์ ก็สามารถนำความรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากรณีทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเนื่องจากได้รับคำแนะนำจากคณะกรรมการที่ปรึกษาจากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในเรื่องของกระบวนการดำเนินการวิจัย และสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์และเจ้าหน้าที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี ทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติที่ปรึกษาโครงการจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตลอดจนผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการ

คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณคณะกรรมการที่ปรึกษาและผู้สนับสนุนข้อมูลดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งขอขอบคุณวิทยาลัยกิจการยุติธรรม สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรมที่สนับสนุนสถานที่ในการจัดทำรายงานรวมทั้งได้ให้โอกาสแก่คณะผู้วิจัยได้เข้ารับการอบรมหลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ ๒ ทำให้คณะผู้วิจัยได้มีองค์ความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้นและได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คณะผู้วิจัย
กันยายน ๒๕๕๔

สารบัญ

หน้า

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญ (ต่อ)	ช
สารบัญตาราง และสารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ ๑	
บทนำ	
ความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๒
ขอบเขตของการศึกษา	๒
ระยะเวลาดำเนินการศึกษา	๒
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๒
นิยามศัพท์	๓
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรม	
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
แนวคิดทฤษฎีอาชีวศึกษาและทันตวิทยา	๔
แนวคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในงานราชทัณฑ์ไทย	๙
แนวคิดเกษตรอินทรีย์	๑๓
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	๑๗
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินผล	๒๐
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย	๓๓
การเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๓
การตรวจสอบข้อมูล	๓๓
กรอบแนวคิดในการวิจัย	๓๔
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๓๕
การวิเคราะห์ข้อมูล	๓๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
กระบวนการ วิธีการและขั้นตอนการดำเนินงาน	๓๖
ผลการดำเนินโครงการ	๔๐
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	๔๑
ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	๔๒
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๔๓
บทสรุป	๔๓
ข้อเสนอแนะ	๔๓
บรรณานุกรม	๔๕
ภาคผนวก	
- โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์	๔๗
- ภาพประกอบผลการดำเนินงานโครงการเกษตรอินทรีย์บำบัดศูนย์พัฒนาวิชาชีพเชิงเกษตรยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์นำร่อง ณ ทักษสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี	๕๒
- ภาพประกอบคณะผู้วิจัยเข้าเยี่ยมโครงการและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์	๘๕
ประวัติผู้เขียนเอกสารรายงาน	๘๗

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๒.๑ วิธีการปรับสภาพของบุคคล (models of individual adaptations)

หน้า

๗

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ ๒.๑ กระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

หน้า

๑๐

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงคุณลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑๘

แผนภาพที่ ๒.๓ การประเมินแบบซิป (CIPP Model)

๒๓

แผนภาพที่ ๒.๔ Stake's Countenance Model

๒๕

แผนภาพที่ ๓.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๓๔

๒. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๒.๑ เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการ ขั้นตอนและวิธีการในการทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้แนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาเสพติด

๒.๒ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดีอาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์ของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

๓. ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

๓.๑ ศึกษาเฉพาะกรณีผู้กำลังถูกต้องขังคดีอาเสพติดที่ต้องโทษ ณ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี. ในห้วงเวลาปัจจุบัน

๓.๒ ติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดีอาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีเฉพาะในส่วนของกระบวนการดำเนินงานมีขั้นตอน และวิธีการเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้จะยังไม่ประเมินผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการดังกล่าว

๔. ระยะเวลาดำเนินการศึกษา

เดือน เมษายน - สิงหาคม ๒๕๕๔

๕. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๕.๑ ได้รับทราบกระบวนการ ขั้นตอนและวิธีการ ในการนำแนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาเสพติดโดยการทำเกษตรอินทรีย์

๕.๒ ได้รับทราบปัญหาอุปสรรคและปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดีอาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์ของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีและนำผลจากการศึกษามาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดีอาเสพติดให้มีประสิทธิภาพและทำให้ผู้ต้องขังนำความรู้ที่ได้รับระหว่างต้องโทษไปใช้ในการดำรงชีวิตภายหลังพ้นโทษได้โดยปกติสุขและไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

๕.๓ ได้รับทราบข้อเสนอแนะที่นำไปสู่การขยายผลต่อผู้ต้องขังคดีอาเสพติดในพื้นที่อื่นๆ

๖. นิยามศัพท์

๖.๑ ผู้ต้องขังคดีอาเสพติด หมายถึง ผู้ต้องขังในคดีอาเสพติดที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ด้วยเกษตรอินทรีย์ ณ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

๖.๒ การบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมสั้ยให้แก่ผู้กระทำผิด เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมไปในทางที่ดี โดยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา และการอบรมทางศีลธรรม รวมทั้งการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเพื่อให้ผู้ต้องขังเตรียมความพร้อมที่จะกลับไปอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

๖.๓ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทย โดยทรงชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ การปฏิบัติตนให้ดำรงชีวิตไปบนทางสายกลาง มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพึ่งตนเองเป็นหลัก มีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอเหมาะพอดี มีเหตุผลที่พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

๖.๔ แนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใย ด้วยความยั่งยืน ทั้งทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นหลักที่การปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และนิเวศการเกษตร

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากรณีทัศนสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ทราบถึงกระบวนการขั้นตอนและวิธีการในการนำแนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดียาเสพติด โดยคาดหวังว่าผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษออกไปแล้วจะได้มีอาชีพสุจริต รวมทั้งการได้รับการปลูกฝังแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติ เพื่อที่จะสามารถดำรงชีพในสังคมได้อย่างปกติสุข

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้มีการทบทวนแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. แนวคิด ทฤษฎีอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา

๑.๑ ทฤษฎี Self-control

ทฤษฎี Self-control เป็นทฤษฎีในเชิงบูรณาการที่เป็นการผสมผสานทฤษฎีทางด้าน Biology, Psychology และ Sociology เข้าด้วยกันที่สุด (ชาญตณิต กฤตยา สุริยะมณี และอนิษา เลิศโตมรสกุล ,๒๕๕๑ : ๑๒) โดยมีความเชื่อว่า Self-control ของคนเรานั้นพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ช่วงอายุต้น ๆ ของชีวิต ส่วนปัจจัยหรือทฤษฎีอื่น ๆ นั้น มาภายหลังการบูรณาการ จึงใช้ปัจจัยทางด้าน Self-control เป็นตัวเชื่อมโยงไปสู่ปัจจัยอื่นๆ เช่น คนที่มี Self-control ต่ำก็จะหันเข้าเพื่อนที่กระทำความผิดกฎหมาย และซึมซับรับเอาค่านิยมของเพื่อนดังกล่าว และการกระทำความผิดกฎหมายตามมาในที่สุด

ทฤษฎี Self-control ของ Gottfredson และ Hirschi (Gottfredson and Hirschi, ๑๙๙๐ : ๙๐) ได้อธิบายไว้ว่า การที่คนเรามีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดหรือประกอบอาชญากรรมหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับระดับการควบคุมตัวเอง (Level of Self-control) เป็นสำคัญ คนที่มีการควบคุมต่ำหรือจำกัด จะทำให้คนคนนั้นมีบุคลิกภาพแบบ Impulsive คือเป็นคนที่ไม่ใยดีต่อความรู้สึกของผู้อื่น เป็นคนชอบใช้แรงกายมากกว่าแรงใจ เป็นคนชอบเสี่ยง ขาดการมองการณ์ไกล ชอบใช้ภาษากายมากกว่าคำพูด

Siegel (อ้างใน (ชาญตณิต กฤตยา สุริยะมณี และอนิษา เลิศโตมรสกุล, ๒๕๕๑ : ๑๔ - ๑๕)) กล่าวว่าทฤษฎี Self-control เป็นทฤษฎีที่สามารถอธิบายพฤติกรรมอาชญากรได้ทุกประเภท (All varieties of criminal behavior) และสามารถนำมาอธิบายลักษณะทางสังคม และพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชญากรรมได้ทุกประเภทเช่นเดียวกัน เช่น การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการย่องเบา การปล้นทรัพย์การลักทรัพย์การจำหน่ายยาเสพติด การฆาตกรรม การข่มขืน ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้อัตราการเกิดอาชญากรรมที่แตกต่างกันด้านเพศสถานะ (Gender) สีผิวและสถานะแวดล้อมก็สามารถอธิบายในแง่ของ Self-control ได้เช่นเดียวกัน เช่น อัตราการประกอบอาชญากรรมในเพศชายมีมากกว่าหรือสูงกว่าเพศหญิง เนื่องจากเพศชายมีระดับการควบคุมตัวเอง (Low of Self-control) ต่ำกว่าเพศหญิงอย่างนี้เป็นต้น (Siegel,๒๐๐๐ : ๒๙๑) หรือกรณี White collar crime ซึ่ง Gottfredson และ Hirschi เห็นว่าผู้กระทำความผิดเหล่านี้คือคนที่มีระดับการควบคุมตัวเองต่ำ เพราะคนที่ขาดการควบคุมตัวเองมักจะไม่คำนึงถึงฐานะตำแหน่ง แต่มักจะเป็นกระทำความผิด

นอกจากนั้น Gottfredson และ Hirschi ยังเห็นว่า ยังมีอาชญากรรมผู้ตีอีกส่วนหนึ่งที่มี Self-control ต่ำและมีพฤติกรรมข่มขืนเดียวกับพวกที่ข่มขืนกระทำชำเราและพวกย่องเบา แม้ว่าปัญหาผู้กระทำความผิดที่มี Low of Self-control เหล่านี้จะคลี่คลายลงเมื่อเขาเริ่มมีวุฒิภาวะเพิ่มมากขึ้น แต่อัตราการกระทำผิดของคนเหล่านี้ก็ยังมีมากกว่าผู้ที่มี Self-control สูงหรือแข็งแกร่งกว่า (Siegel, ๒๐๐๐ : ๒๙๑)

สรุปได้ว่า ทฤษฎี Self-control เป็นทฤษฎีในเชิงบูรณาการที่เป็นการผสมผสานทฤษฎีทางด้าน Biology, Psychology และ Sociology เข้าด้วยกันและอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมตนเองในระดับต่ำ (Low of Self-control) จะมีผลต่อการกระทำผิด แต่ผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมตนเองในระดับสูง (High Self-control) จะไม่กระทำผิด

๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับเหตุการณ์กระทำผิด

โกศล วงศ์สวรรค์ และ สถิต วงศ์สวรรค์ (อ้างใน จำเนียร ชุณหโสภาค และคณะ, ๒๕๕๑: ๑๗-๒๒) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการกระทำผิดที่นักจิตวิทยา นักพันธุศาสตร์ และจิตแพทย์ ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำผิด การศึกษาค้นคว้าของนักสังคมวิทยาที่ได้รับอิทธิพล และสิ่งแวดล้อม และได้ร่วมสร้างทฤษฎีที่จะอธิบายสาเหตุของการกระทำผิด สรุปได้ดังนี้

(๑) ทฤษฎีว่าด้วยอาชญากรรมที่ถือลักษณะของบุคคลเป็นสาเหตุทฤษฎีนี้ เห็นว่า ความบกพร่องของบุคคล ๒ ประเภท เป็นสาเหตุของการกระทำผิดคือ ความบกพร่องทางชีวภาพหรือความบกพร่องทางร่างกายที่มีส่วนในการกระทำผิด ซึ่งแนวคิดนี้มีทั้งผู้ที่ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยและความบกพร่องทางจิต ซึ่งเห็นว่าความขัดแย้งทางจิต ความปรารถนาที่ถูกกดไว้และมูลเหตุจูงใจอื่น ๆ จะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการแสดงออกด้วยการชดเชยหรือทดแทน

(๒) ทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เป็นทฤษฎีที่นักจิตวิเคราะห์ มองว่าการกระทำผิดมักเกิดจากความเป็นอยู่หรือความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ราบรื่น เช่น การที่ตนเองรู้สึกว่ามีหรือได้รับในสิ่งที่ต้องการไม่พอ รู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถพอ หรือรู้สึกว่าตนเองไม่อาจสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่น ก็จะทำให้เกิดความท้อแท้ ผิดหวังและกระทำความผิดได้ เช่น ปัญหาเด็กเกเร

(๓) ทฤษฎีว่าด้วยกลุ่มสังคมและปัจจัยทางวัฒนธรรม ซึ่งแยกเป็น ๓ ทฤษฎี คือ

- ทฤษฎีว่าด้วยการประพฤติดัดที่ได้จากการเรียนรู้ โดยแนวคิดนี้ กลุ่มซัทเธอร์แลนด์ กล่าวว่า อัตราการกระทำผิดน้อยเพียงใด เป็นผลมาจากลักษณะการคบค้าสมาคมระหว่างกลุ่มบุคคลในกลุ่มความประพฤติไม่ว่าดีหรือชั่วเป็นสิ่งที่เรียนรู้มาแต่เด็กจนตลอดชีวิต

- ทฤษฎีว่าด้วยการขัดแย้งของกลุ่มและอิทธิพลของกลุ่มวัฒนธรรมรอง แนวคิดนี้เชื่อว่าความขัดแย้งเป็นสาเหตุหนึ่งของปฏิกิริยาโต้ตอบระหว่างสมาชิกในสังคม เป็นการแสดงออกถึงความไม่เป็นระเบียบของสังคม ซึ่งอาชญากรเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนขัดแย้ง หรือนอกเหนือบรรทัดฐานทางสังคมนั้นๆ

- ทฤษฎีว่าด้วยเศรษฐกิจภาวะภูมิศาสตร์ นิเวศสถาน แนวคิดนี้เชื่อดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ความยากจน ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำมีผลต่ออาชญากรรม และทำให้เกิดการกระทำผิด ด้านภาวะภูมิศาสตร์ เชื่อว่าอิทธิพลของลมฟ้าอากาศ ฤดูกาลมีความสัมพันธ์กับการก่ออาชญากรรม ซึ่งมองเตสกีเออ ได้เขียนหนังสือ Spirit Of Law อ้างว่ายิ่งใกล้ขั้วโลกเท่าไรอัตราส่วนคนเมาจะยิ่งมากขึ้น และยิ่งใกล้เส้นศูนย์สูตร

เข้าไปเท่าไร่อาชญากรและการกระทำความผิดอื่น ๆ จะมีมากขึ้น ส่วนด้านนิเวศสถาน เช่น นิเวศสถานแบบชุมชนหนาแน่นมักเป็นแหล่งที่ก่ออาชญากรรม

(๔) ทฤษฎีว่าด้วยจิตวิทยาสังคม ทฤษฎีนี้เป็นการศึกษาการกระทำผิด โดยศึกษาจากบุคลิกภาพ สภาพสังคม การเสียดระเบียนของสังคม สังคมขาดระเบียบบรรทัดฐาน การขัดกันของวัฒนธรรม สังคมวุ่นวาย สับสน เสื่อมโทรม ประชาชนไม่รู้อาจจะยึดแนวปฏิบัติแบบใด ผู้ที่เข้มแข็งกว่า ฉลาดกว่า มีพรรคพวกอิทธิพลมากกว่าจึงมักฉวยโอกาสกระทำผิด ผู้นิสัยไม่ดีมักง่าย ใจชั่ว จึงมักกระทำผิดหยิบฉวยช่วงชิงของคนอื่นมาเป็นของตน

๑.๓ ทฤษฎีตีตรา

เบรทเวท(พรชัย ชันตีและคณะ, ๒๕๔๓:๑๔๙) ได้สรุปแนวคิด ทฤษฎีตีตราแนวใหม่ ไว้ว่า พฤติกรรมอาชญากรรมของบุคคล อาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอกหลายประการ หากเมื่อสังคมได้ดำเนินการลงโทษเท่ากับเป็นการทำให้บุคคลดังกล่าว เกิดความละอาย อันจะส่งผลให้บุคคลได้สร้างความสำนึกในตนเองว่าเป็นอาชญากรรมและจะมีพฤติกรรมดังกล่าว

สาเหตุพฤติกรรมอาชญากรรมตามแนวคิดทฤษฎีตีตราอธิบายว่า กลไกการควบคุมทางสังคมไม่ว่าจะเป็นโดยคนในสังคมหรือเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมจะเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดพฤติกรรมอาชญากรรม ซึ่งเป็นการมองผลเสียของการควบคุมทางสังคมของรัฐ นั่นคือ ทฤษฎีนี้เห็นว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมอาชญากรรมคือ การได้รับอิทธิพลของการลงโทษทางสังคม การลงโทษจะมีผลด้านลบคือ ทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความอับอาย และทำให้ผู้นั้นเกิดความคับแค้นใจ หรือคิดว่าตนเป็นบุคคลที่สังคมไม่ปรารถนา จึงไม่ต้องการที่จะให้ความร่วมมือหรือปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมนั้นคือ การลงโทษจะทำให้บุคคลกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกโดยไม่สามารถแก้ไขได้

๑.๔ ทฤษฎีความกดดันทางสังคม

โรเบิร์ต เค.เมอร์ตัน (พรชัย ชันตีและคณะ, ๒๕๔๓) ได้เสนอแนวทางที่บุคคลจะตอบโต้แรงกดดันหรือเป็นรูปแบบของการปรับตัวที่จะจัดการกับสภาวะไร้อำนาจออกเป็น ๕ แนวทาง คือ

๑. Conformity หมายถึง การปฏิบัติตามเป้าหมายและวิธีการ มีความสัมพันธ์กันเป็นการปฏิบัติตามระเบียบหรือวิธีการที่ถูกต้อง เป็นพวกที่ยึดถือเป้าหมายทางสังคมและวิธีที่ได้รับการยอมรับทางสังคมไม่ว่าจะบรรลุเป้าหมายทางสังคมหรือไม่ก็ตาม พบมากในภาวะสังคมปกติ

๒. Innovation หมายถึง เป้าหมายและวิธีการ มีความขัดแย้งกัน เป็นพวกที่ยอมรับเป้าหมายทางสังคมแต่พวกเขากลับพบว่าไม่สามารถทำได้โดยวิธีการที่สังคมยอมรับ ดังนั้นจึงหาวิธีใหม่ในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ โดยไม่คำนึงว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม

๓. Ritualism หมายถึง การยึดถือวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด ลักษณะที่ไม่มีเป้าหมายมีวิธีการให้ปฏิบัติ พวกนี้มีการปรับตัวตามวัฒนธรรมที่เคยยึดถือมา แต่ขณะเดียวกันก็ต้องการให้ตนปลอดภัยจากการละเมิดกฎระเบียบของสังคม

๔. Retreatism หมายถึง การปฏิเสธทั้งเป้าหมายและวิธีการทั้งหมด คือถอนตัวหนีออกจากสังคมเป็นการยอมรับหรือถอยจากการบรรลุเป้าหมายทางสังคมหรือปฏิบัติตามวิธีที่ได้รับการยอมรับ จึงหนีตัวเองจากแรงกดดันหรือความต้องการทางสังคม

๕. Rebellion หมายถึงการยอมรับทั้งเป้าหมายและวิธีการหรือปฏิเสธทั้งเป้าหมายและวิธีการก็ได้ หากเป็นการปฏิเสธ ก็จะเสนอทั้งเป้าหมายและวิธีการขึ้นใหม่ พวกนี้จะหยุดการเป็นสมาชิกของสังคมและเริ่มที่จะอาศัยอยู่ภายใต้วัฒนธรรมใหม่ที่ตนเห็นว่าเหมาะสมกว่า

ตารางที่ ๒.๑ วิธีการปรับสภาพของบุคคล (models of individual adaptations)

รูปแบบพฤติกรรม	เป้าหมาย	วิธีการ
๑.Conformity	บวก	บวก
๒.Innovation	บวก	ลบ
๓.Ritualism	ลบ	บวก
๔.Retreatism	ลบ	ลบ
๕.Rebellion	บวก/ลบ	บวก/ลบ

บุคคลที่จะประกอบอาชญากรรม ได้แก่ผู้ที่ได้รับวิธีการในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง อันได้แก่พฤติกรรมประเภท Innovator เป็นกลุ่มผู้ที่ยอมรับเป้าหมายในการดำรงชีวิตของสังคม เช่น การยอมรับผู้มีฐานะร่ำรวยในสังคม หากแต่กลุ่มนี้ไม่ยอมรับวิธีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เช่น ต้องการมีฐานะร่ำรวยแต่ไม่ขยันเรียนและทำงาน กลับหันไปค้ายาเสพติด

พฤติกรรมประเภท Retreatist เป็นกลุ่มผู้ไม่ยอมรับทั้งเป้าหมายในการดำเนินชีวิตและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องของสังคม ได้แก่ ผู้ที่เสพยาเสพติด ซึ่งมีการหลีกเลี่ยงจากโลกแห่งความเป็นจริง

พฤติกรรมประเภท Rebellion เป็นกลุ่มที่มีการปฏิวัติไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ โดยอาจจะมีทั้งการยอมรับหรือปฏิเสธทั้งเป้าหมายและวิธีในการดำเนินชีวิต ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตามวิธีการที่ถูกต้องอาจนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมได้ เช่น อาชญากรรมการเมือง เป็นต้น

จากแนวคิดทฤษฎีความกดดันทางสังคมของเมอร์ตัน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Goals and mean theory ซึ่งมีใจความว่า บุคคลกระทำผิดเพราะเจอทางตันที่จะใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมาย จึงต้องใช้วิธีการที่ผิดกฎหมาย

๑.๕ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรมโดยทั่วไป

การป้องกันอาชญากรรมโดยทั่วไปตามแนวความคิดของ Brantingham และ Faust ในปี ๑๙๗๖, Caplan ในปี ๑๙๖๔, Leavell และ Clark ในปี ๑๙๖๕ รวมทั้ง Shah และ Roth ในปี ๑๙๗๔ (Lap,๑๙๙๗) ได้กล่าวไว้ว่า การป้องกันปัญหาอาชญากรรม กระทำได้สามแนวทางด้วยกัน กล่าวคือ

(๑) การป้องกันอาชญากรรมในขั้นแรก (Primary Crime Prevention) มีหลายรูปแบบ เช่น

- Environment design เป็นการป้องกันอาชญากรรมโดยวิธีการด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ทำให้ผู้กระทำผิดได้ยากยิ่งขึ้น เช่นการปลูกสร้างอาคารที่อยู่อาศัยให้ง่ายต่อการมองเห็น การติดตั้งแสงสว่างให้เพียงพอ การติดตั้งแบบการล๊อคประตูให้แข็งแรงมั่นคง การทำเครื่องหมายลงบนทรัพย์สินของตนเองเพื่อให้ง่ายต่อการแยกแยะและจดจำ และ การเฝ้าระวังแควระวังให้กับประชาชนผู้อยู่อาศัย เป็นต้น

- Neighborhood watch and citizen patrol เป็นรูปแบบของการเฝ้าระวังและ การจัดสายตรวจเพื่อนบ้านเพื่อออกตรวจตรา และคอยสอดส่องดูแลซึ่งกันและกันเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนให้เสี่ยงต่อภัยอาชญากรรมให้ลดน้อยถอยลง

- Education about crime and crime prevention เป็นรูปแบบของการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือการให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและภาครัฐอื่นๆ เช่น กิจกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ณ ที่ใด ที่หนึ่ง ย่อมทำให้ประชาชนลดความหวาดกลัวอาชญากรรม การป้องกันปัญหาทางสังคม (Social prevention) ได้แก่ การแก้ไขปัญหาคารว่างงาน การแก้ไขปัญหาด้อยการศึกษา การแก้ไขปัญหาคายากจน รวมทั้งการแก้ไขพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยเน้นไปที่สาเหตุการเกิดพฤติกรรมดังกล่าว ซึ่งมีผลทำให้ปัญหาอาชญากรรมและความหวาดกลัวต่ออาชญากรรมลดลงตามไปด้วย

(๒) การป้องกันอาชญากรรมในขั้นสอง (Secondary Crime Prevention)

การป้องกันอาชญากรรมในขั้นสองนี้เป็นการแทรกแซงปัญหาผู้กระทำผิดด้วยวิธีการที่อาศัยความสามารถของสังคมและกระบวนการยุติธรรมในการกำหนดประเด็นปัญหาและการคาดคะเนหรือทำนายปัญหาที่เป็นอยู่ในเวลานั้นได้อย่างถูกต้องแม่นยำมากน้อยเพียงใด เพราะการเข้าแทรกแซงปัญหาผู้กระทำผิดนั้นได้ส่วนใหญ่ได้มาจากการที่ได้คาดคะเนหรือทำนายปัญหาจากผู้กระทำผิดนั้นๆ เป็นหลักซึ่งมีรูปแบบ ดังนี้

- รูปแบบการป้องกันจากสถานที่เป็นจริงในเวลานั้น (Situational prevention) เป็นการกำหนดประเด็นปัญหา (Identify) ให้แคบลงหรือเด่นชัดขึ้น (Micro Level) แล้วเข้าทำการแทรกแซงแก้ไขปัญหานั้นๆ ให้ได้ผล เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงแก้ไขในระบบการตรวจตราสอดส่องในชุมชน (Surveillance) รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกิจกรรมที่สำคัญอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ตัวอย่างกิจกรรมการป้องกันในขั้นนี้เหมาะสมมากที่สุดคือ กิจกรรมที่เรียกว่า “ตำรวจชุมชน” (Community Policing) ที่มีการนำชุมชนหรือเพื่อนบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม

(๓) การป้องกันอาชญากรรมในขั้นที่สาม (Tertiary Crime Prevention)

การป้องกันอาชญากรรมในขั้นตอนที่สามเป็นเรื่องของกระบวนการยุติธรรมที่จะต้องเข้ามาดำเนินการ เช่น การจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การสั่งฟ้องหรือไม่สั่งฟ้องของพนักงานอัยการและการควบคุม กักขัง การบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เหล่านี้

การป้องกันขั้นนี้ หัวใจหลักของการป้องกันก็คือ การป้องกันการกระทำซ้ำ (Recidivism) ของผู้กระทำผิดไม่ให้กระทำผิดซ้ำขึ้นมาอีก

กลยุทธ์หรือยุทธวิธีในการป้องกันในขั้นตอนที่สามนี้ มีสองวิธีด้วยกัน

๑) การข่มขู่ยับยั้งเป็นกรณีพิเศษ (Specific deterrence) เป็นความพยายามที่จะป้องกันผู้ที่กระทำผิดไม่ให้กระทำความผิดในรูปแบบอื่นๆ ซ้ำขึ้นมาอีก เป็นการวางบทกำหนดโทษแก่ผู้กระทำผิดเอาไว้ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำผิดหวาดกลัวและรู้สึกสูญเสียอิสรภาพตามมา

๒) เป็นการลดความสามารถของผู้กระทำผิดลง (Incapacitation) เป็นการป้องกันอาชญากรรมมิให้เกิดซ้ำขึ้นมาอีกในอนาคต โดยอาศัยการควบคุมผู้กระทำผิดแต่ละคนในช่วงเวลาใดเวลา

หนึ่งเป็นหลักวิธีควบคุมที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายและเป็นหัวใจหลักของการลดขีดความสามารถของผู้กระทำความผิดก็คือ การจำคุกหรือการกักขัง (Incapacitation) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะสกัดกั้นการกระทำผิดของผู้กระทำความผิดมิให้กระทำความผิดมาอีกในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

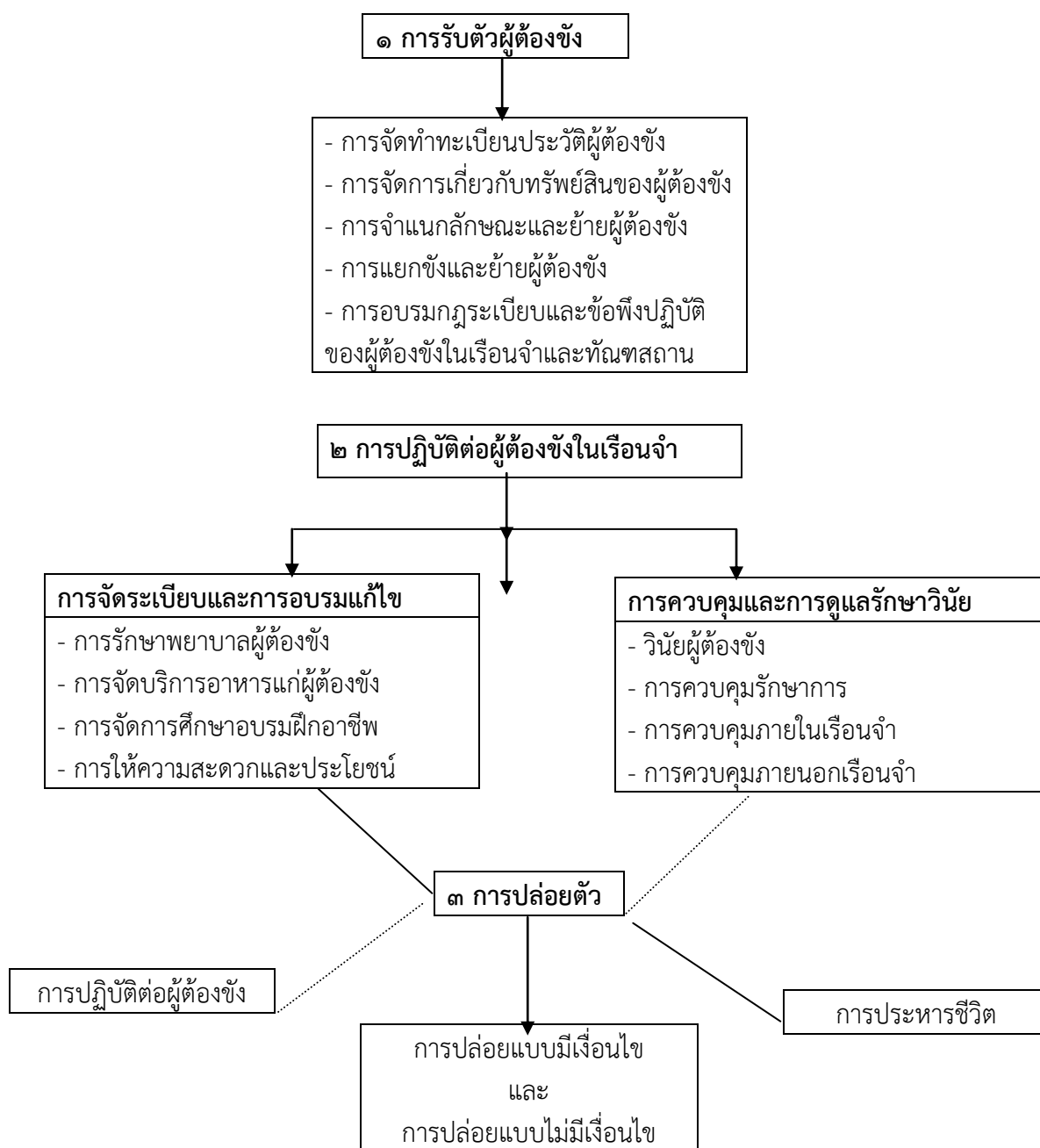
๒. แนวคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในงานราชทัณฑ์ไทย

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในงานราชทัณฑ์ไทย ได้ดำเนินการโดยยึดหลักตามกฎหมายและหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามหลักทัณฑวิทยา มีกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ปัจจุบันแนวคิดการลงโทษผู้กระทำความผิดได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ จากเดิมเน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน ได้เปลี่ยนมาเป็นการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนไปสู่การลงโทษเพื่อการอบรมแก้ไข ซึ่งตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.๒๕๔๕ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่กรมราชทัณฑ์ ไว้ดังนี้

- (๑) ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- (๒) กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ
- (๓) ดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง
- (๓) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

การรับตัวผู้ต้องขัง ระยะที่ ๒ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ในเรือนจำ และระยะที่ ๓ การปล่อยตัวผู้ต้องขัง ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ กระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ที่มา: กองทุนสวัสดิการกรมราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์, ๒๕๔๒ : ๒

จากแผนภาพที่ ๒.๑ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเริ่มต้นตั้งแต่เรือนจำ/ทัณฑสถานรับตัวผู้ต้องขังได้ กำหนดให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการจัดทำทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง การจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ต้องขัง การจำแนกลักษณะและย้ายผู้ต้องขัง การแยกขังและย้ายผู้ต้องขัง การอบรมกฎระเบียบและข้อพึงปฏิบัติของผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานและระหว่างผู้ต้องขังต้องโทษอยู่ในเรือนจำ/ทัณฑสถานได้ กำหนดได้กำหนดการจัดบริการและการอบรมแก้ไข ได้แก่การรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง การจัดบริการอาหารแก่ผู้ต้องขัง การจัดการศึกษาอบรมอาชีพ การให้ความสะดวกและประโยชน์นอกจากนี้ในการปล่อยตัวได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการปฏิบัติกรณีผู้ต้องขังเสียชีวิตในเรือนจำ/ทัณฑสถาน การประหารชีวิต

และกรณีการปล่อยแบบมีเงื่อนไขหรือการปล่อยด้วยวิธีการพักการลงโทษจำคุกหรือปล่อยลดวันต้องโทษ จำคุกกรณีการปล่อยตัวแบบไม่มีเงื่อนไขซึ่งเป็นการปล่อยพ้นโทษตามคำพิพากษาของศาล

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ มีเรือนจำ/ทัณฑสถาน เป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่ทำหน้าที่ตามภารกิจการควบคุมและแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสยผู้ต้องขังโดยมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลับตัวเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริต และมีความพร้อมที่จะออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้อย่างปกติสุขและจะได้ไม่กลับวนไปกระทำผิดซ้ำ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำดังกล่าว กรมราชทัณฑ์ได้นำหลักและวิธีการตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์มาใช้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสยผู้ต้องขังเพื่อคืนคดีสู่สังคมด้วยวิธีทางสังคมสงเคราะห์(สำนักสังคมสงเคราะห์, ๒๕๕๒) ได้แก่ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เพื่อให้ทราบข้อมูลประวัติส่วนตัวของผู้ต้องขัง ความรู้ ความสามารถ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณา ดำเนินการอบรมให้ความรู้ทั้งสายวิชาสามัญ สายอาชีพ สายธรรมศึกษา การอบรมฟื้นฟูเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การอบรมวิชาชีพระยะสั้น การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับช่วงต่อดูแลผู้ต้องขัง ภายหลังการปล่อยตัว การติดตามให้การสงเคราะห์ภายหลังปล่อยตัว นอกจากนี้ในระหว่างผู้ต้องขังต้องโทษ ยังจัดให้ผู้ต้องขังได้รับสวัสดิการและการสงเคราะห์ในด้านปัจจัย ๔ เพื่อการดำรงชีวิตโดยเป็นการปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ

กระบวนการทางด้านสังคมสงเคราะห์ในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ประกอบด้วยกระบวนการต่างๆ ดังนี้

- การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการควบคุมและพัฒนาผู้ต้องขังตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย
- การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์กลุ่ม
- การบูรณาการสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาพฤติกรรมนิสยผู้ต้องขังและการสงเคราะห์หลังปล่อยตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์ชุมชน
- การให้การดูแลด้านสวัสดิการและการสงเคราะห์ผู้ต้องขังตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย

อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังก็คือบุคคลของสังคม ที่กระทำความผิดและต้องเข้ามาอยู่ภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ และเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมผู้ต้องขังจะต้องกลับเข้าสู่สังคมและเป็นบุคคลของสังคม ในการคืนบุคคลให้กับสังคม กรมราชทัณฑ์มีวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในกระบวนการปล่อยตัว มี ๔ แบบ คือ

- (๑) กรณีผู้ต้องขังเสียชีวิต
- (๒) กรณีผู้ต้องขังถูกประหารชีวิต
- (๓) กรณีปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข ด้วยวิธีการพักโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุก
- (๔) กรณีปล่อยตัวไม่มีเงื่อนไข เป็นการปล่อยตัวพ้นโทษตามคำพิพากษาของศาล

การปล่อยตัวในแบบที่ (๓) และแบบที่ (๔) เป็นการปล่อยตัวกรณีผู้ต้องขังยังมีชีวิตอยู่ มีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

- การปล่อยตัวแบบที่ (๓) การปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข กรมราชทัณฑ์มีแนวทางปฏิบัติการปล่อยตัวผู้ต้องขังแบบมีเงื่อนไขด้วยวิธีการพักการลงโทษหรือลดวันการต้องโทษจำคุก ถือว่าผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวมีสภาพเป็นผู้ต้องขัง แต่ได้รับโอกาสให้ออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกก่อนครบกำหนดโทษ การปฏิบัติกรณีผู้ต้องขังได้รับการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข กำหนดให้ดำเนินการส่งตัวผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวให้กับสำนักงานคุมประพฤติในพื้นที่ที่ผู้ต้องขังจะไปมีภูมิลำเนา เพื่อสำนักงานคุมประพฤติในฐานะหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่รับช่วงต่อดูแลติดตามสอดส่องผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวให้ปฏิบัติตนภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ หากผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวกระทำผิดเงื่อนไขคุมประพฤติข้อใดข้อหนึ่ง อาจจะถูกจับตัวส่งเข้าคุมขังในเรือนจำตามกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่โดยไม่ต้องมีหมายจับ และในทางกลับกันเมื่อครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล จะได้รับใบรับรองการพ้นโทษ หรือที่เรียกว่า ใบบริสุทธิ์

- การปล่อยตัวแบบที่ (๔) การปล่อยตัวแบบไม่มีเงื่อนไข เป็นการปล่อยตัวพ้นโทษตามคำพิพากษาของศาลผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวจะได้ใบรับรองการพ้นโทษ

ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวทั้งแบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไข เมื่อได้รับใบรับรองการพ้นโทษ ถือเป็นประชาชนทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดบทบาทหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติการกิจของกรมราชทัณฑ์ ในปัจจุบัน มี ๒ บทบาท คือ บทบาทในการควบคุมผู้ต้องขังให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจ แต่ในขณะเดียวกัน กรมราชทัณฑ์มีบทบาทในการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยเพื่อคืนคนดีสู่สังคม

การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังถือเป็นบทบาทหน้าที่หลักของกรมราชทัณฑ์ที่จะต้องดำเนินการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังเพื่อคืนคนดีสู่สังคม โดยกรมราชทัณฑ์จัดให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาในวิชาสามัญ วิชาชีพ ธรรมศึกษา รวมทั้งได้รับการพัฒนาจิตใจ ได้รับสวัสดิการและนันทนาการ สรุปได้ดังนี้ (กลุ่มงานพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์, ๒๕๔๘)

- **ด้านการศึกษา** กรมราชทัณฑ์ได้ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ที่จะต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี ที่รัฐต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายโดยกรมราชทัณฑ์ได้ส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องตามศักยภาพของแต่ละคน จัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน มีโรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เป็นโรงเรียนในสังกัดการศึกษานอกโรงเรียน ผู้ต้องขังได้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนโดยเฉพาะผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ รวมทั้งผู้ที่จบการศึกษาภาคบังคับ ให้ได้รับการศึกษาเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งสายสามัญ สายอาชีพ ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและการทำงาน

การจัดการศึกษาแก่ผู้ต้องขัง แยกเป็น การศึกษาวิชาสามัญ การศึกษาระดับอุดมศึกษาการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

ด้านการศึกษาวิชาชีพ กรมราชทัณฑ์ได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคสังคมต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนสนับสนุนการฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง โดยเน้นการฝึกวิชาชีพตามความต้องการของตลาดแรงงานและ

สถานประกอบการ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถนำไปใช้เป็นอาชีพภายหลังพ้นโทษ กรมราชทัณฑ์กำหนดให้ เรือนจำ/ทัณฑสถานเผยแพร่ให้ผู้ต้องขังเข้ารับการบริการด้านการศึกษาวิชาชีพอย่างน้อย ๑ สาขา ก่อนปล่อยตัว หลักสูตรวิชาชีพที่จัดให้ผู้ต้องขัง ได้แก่ หลักสูตรช่างไม้ ช่างตัดผม ช่างโลหะ ช่างซ่อมจักรยานยนต์ ช่างเดินสายไฟ ช่างปูกระเบื้อง ช่างจักสาน ช่างแกะสลัก ช่างสี ช่างอูมิเนียม หลักสูตรด้านคหกรรม หลักสูตรด้านคอมพิวเตอร์เบื้องต้น ช่างคอมพิวเตอร์ นวดแผนโบราณ นวดเท้า ช่างซ่อมรองเท้า ช่างเสริมสวย ช่างออกแบบเสื้อผ้า ศิลปะประดิษฐ์ ฯลฯ เป็นต้น

- **ด้านพัฒนาจิตใจ** กรมราชทัณฑ์ได้นำหลักการทางศาสนา มาปรับใช้ในการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง โดยกำหนดให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน ฝึกอบรมดังนี้ ๑) การอบรมเป็นรายบุคคล ๒) การอบรมหมู่ตามฐานโทษ ๓) อบรมผู้ต้องหาเข้าใหม่หรือแรกรับ ๔) อบรมผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ๕) อบรมทั่วไป ๖) อบรมในวันสำคัญ ๗) การเรียนสายธรรมศึกษา แบ่งเป็น ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก โดยให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน เปิดสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ๘) พระสงฆ์แสดงธรรม ๙) อบรมก่อนพ้นโทษ ๑๐) การฝึกอบรมจิตภาวนา ๑๑) การอุปสมบทผู้พ้นโทษ ๑๒) การอบรมตามแผนงาน/โครงการใหม่ต่างๆ ๑๓) การอบรมผู้ต้องขังต่างศาสนา

- **ด้านการจัดสวัสดิการและนันทนาการ** เพื่อฟื้นฟูทั้งร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังให้พร้อมที่จะออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกเมื่อได้รับการปล่อยตัว ในสังกัดภายนอกผู้ได้รับการปล่อยตัวถือเป็นประชาชนของสังคม ที่จะอยู่ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของหน่วยงานภาคสังคมอื่น ๆ อาทิ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ และมีหน้าที่ตามกฎหมายในการดูแลสวัสดิการสังคมแก่ประชาชน รวมทั้งดูแลเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยในชุมชน ดังนั้นในการปล่อยผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยแบบมีเงื่อนไข หรือปล่อยแบบไม่มีเงื่อนไข จำเป็นต้องมีระบบหรือรูปแบบการส่งต่อผู้ต้องขังให้กับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการดำเนินการให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุขโดยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ

๓. แนวคิดเกษตรอินทรีย์

คือ ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใย ด้วยความยั่งยืนทั้งทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นหลักที่การปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และนิเวศการเกษตร เกษตรอินทรีย์ลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ แต่ในขณะเดียวกัน เกษตรอินทรีย์พยายามประยุกต์กลไกและวัฏจักรธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และพัฒนาความต้านทานต่อโรคของพืชและสัตว์เลี้ยง หลักการเกษตรอินทรีย์นี้เป็นหลักการสากล ที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ-สังคม ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย [๑]

แนวคิดแนวคิดพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์คือ การบริหารจัดการการผลิตทางการเกษตรแบบองค์รวม ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากการเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตชนิดใดชนิดหนึ่งสูงสุด โดยการพัฒนาเทคนิคต่างๆ เกี่ยวกับการให้ธาตุอาหารพืชและป้องกันกำจัดสิ่งมีชีวิตอื่นที่อาจมีผลในการทำให้พืชที่ปลูกมีผลผลิตลดลง แนวคิดเช่นนี้เป็นแนวคิดแบบแยกส่วน เพราะแนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานการมองว่าการเพาะปลูกไม่ได้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ดังนั้นการเลือกชนิดและวิธีการใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ มุ่งเฉพาะแต่การประเมินประสิทธิผลต่อพืชหลักที่ปลูก โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากร

การเกษตรหรือนิเวศการเกษตร สำหรับเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นการเกษตรแบบองค์รวมจะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน, การรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของฟาร์ม ทั้งนี้เพราะแนวทางเกษตรอินทรีย์อาศัยกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศในการทำการผลิต ดังนั้นเกษตรอินทรีย์จะประสบความสำเร็จได้ เกษตรกรจำเป็นต้องเรียนรู้กลไกและกระบวนการของระบบนิเวศ

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เกษตรอินทรีย์จึงปฏิเสธการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี เนื่องจากสารเคมีการเกษตรเหล่านี้มีผลกระทบต่อกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศ นอกเหนือจากการปฏิเสธการใช้สารเคมีการเกษตรแล้ว เกษตรอินทรีย์ยังให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของวงจรของธาตุอาหาร, การประหยัดพลังงาน, การอนุรักษ์ระบบนิเวศการเกษตร และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งถือได้ว่าเกษตรอินทรีย์เป็นการบริหารจัดการฟาร์มเชิงบวก (positive management) และการจัดการเชิงบวกนี้เองที่ทำให้เกษตรอินทรีย์แตกต่างอย่างสำคัญจากการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีแบบปล่อยปละเลย (ที่มักอ้างว่า เป็นการเกษตรตามแบบธรรมชาติ) หรือเกษตรปลอดสารเคมีและเกษตรไร้สารพิษที่เฟื่องฟูในบ้านเรามาหลายปี

เนื่องจากเกษตรอินทรีย์เป็นการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับการทำฟาร์มเชิงสร้างสรรค์ (เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศการเกษตรในไร่นา) ดังนั้นเกษตรกรที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นต้องพัฒนาการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและ การบริหารจัดการฟาร์มของตนเพิ่มขึ้นด้วย ผลที่ตามมาก็คือเกษตรอินทรีย์จึงเป็นแนวทางการเกษตรที่ตั้งอยู่บนกระบวนการแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา เพราะเกษตรกรต้องสังเกต, ศึกษา, วิเคราะห์-สังเคราะห์ และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการทำการเกษตรของฟาร์มตนเอง ซึ่งจะมีเงื่อนไขทั้งทางกายภาพ (เช่น ลักษณะของดิน ภูมิอากาศ และภูมินิเวศ) รวมถึงเศรษฐกิจ-สังคมที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น เพื่อคัดสรรและพัฒนาแนวทางเกษตรอินทรีย์ที่เฉพาะและเหมาะสมกับฟาร์มของตนเองอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ เกษตรอินทรีย์ยังให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตและชุมชนท้องถิ่น เกษตรอินทรีย์มุ่งหวังที่จะสร้างความมั่นคงในการทำการเกษตรสำหรับเกษตรกร ตลอดจนอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรกรรม วิธีการผลิตของเกษตรอินทรีย์เป็นวิธีการผลิตที่เกษตรกรต้องอ่อนน้อมและเรียนรู้ในการดัดแปลงการผลิตของตนให้เข้ากับวิถีธรรมชาติ อาศัยกลไกธรรมชาติเพื่อทำการเกษตร ดังนั้นวิธีการผลิตเกษตรอินทรีย์จึงเป็นวิถีแห่งการเคารพและพึ่งพิงธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรพื้นบ้านของสังคมไทยแต่ในขณะเดียวกัน เกษตรอินทรีย์ก็ไม่ได้ปฏิเสธการผลิตเพื่อการค้า เพราะตระหนักว่าครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่จำเป็นต้องพึ่งพาการจำหน่ายผลผลิตเพื่อเป็นรายได้ในการดำรงชีพ ขบวนการเกษตรอินทรีย์พยายามส่งเสริมการทำการตลาดผลผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และระหว่างประเทศ โดยการตลาดท้องถิ่นอาจมีรูปแบบที่หลากหลายตามแต่เงื่อนไขทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น

โดยสรุปจะเห็นว่า เกษตรอินทรีย์เป็นระบบเกษตรที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ที่ให้ความสำคัญในเบื้องต้นกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศการเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติ แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ละเลยมิติด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพราะความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมไม่อาจดำรงอยู่ได้ โดยแยกออกจากความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

หลักการเกษตรอินทรีย์

หลักการสำคัญ ๔ ข้อของเกษตรอินทรีย์ คือ สุขภาพ, นิเวศวิทยา, ความเป็นธรรม, และการดูแลเอาใจใส่ (health, ecology, fairness and care)[๒]

(๑) มิติด้านสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องส่งเสริมและสร้างความยั่งยืนให้กับสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของดิน พืช สัตว์ มนุษย์ และโลกสุขภาวะของสิ่งมีชีวิตแต่ละปัจเจกและของชุมชน เป็นหนึ่งเดียวกันกับสุขภาวะของระบบนิเวศ การที่ผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์จะทำให้พืชพรรณต่างๆ แข็งแรง มีสุขภาพที่ดี ส่งผลต่อสัตว์เลี้ยงและมนุษย์ที่อาศัยพืชพรรณเหล่านั้นเป็นอาหารสุขภาพเป็นองค์รวมและเป็นปัจจัยที่สำคัญของสิ่งมีชีวิต การมีสุขภาพที่ดีไม่ใช่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่รวมถึงภาวะแห่งความเป็นอยู่ที่ดีของกายภาพ จิตใจ สังคม และสภาพแวดล้อมโดยรวม ความแข็งแรง ภูมิคุ้มกัน และความสามารถในการฟื้นตัวเองจากความเสื่อมถอยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสุขภาพที่ดีบทบาทของเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในไร่นา การแปรรูป การกระจายผลผลิต หรือการบริโภค ต่างก็มุ่งเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ตั้งแต่สิ่งมีชีวิตที่มีขนาดเล็กสุดในดินจนถึงตัวมนุษย์เราเอง เกษตรอินทรีย์จึงมุ่งที่จะผลิตอาหารที่มีคุณภาพสูง และมีคุณค่าทางโภชนาการเพื่อสนับสนุนให้มนุษย์ได้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ เกษตรอินทรีย์จึงเลือกที่จะปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เวชภัณฑ์สัตว์ และสารปรุงแต่งอาหาร ที่อาจมีอันตรายต่อสุขภาพ

(๒) มิติด้านนิเวศวิทยา เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของระบบนิเวศวิทยาและวัฏจักรแห่งธรรมชาติ การผลิตการเกษตรจะต้องสอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ และช่วยทำให้ระบบและวัฏจักรธรรมชาติเพิ่มพูนและยั่งยืนมากขึ้น

หลักการเกษตรอินทรีย์ในเรื่องนี้ตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์ที่มองเกษตรอินทรีย์ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศที่มีชีวิต ดังนั้น การผลิตการเกษตรจึงต้องพึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยาและวงจรของธรรมชาติ โดยการเรียนรู้และสร้างระบบนิเวศสำหรับให้เหมาะสมกับการผลิตแต่ละชนิด ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของการปลูกพืช เกษตรกรจะต้องปรับปรุงดินให้มีชีวิต หรือในการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรจะต้องใส่ใจกับระบบนิเวศโดยรวมของฟาร์ม หรือในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรต้องใส่ใจกับระบบนิเวศของบ่อเลี้ยง

การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หรือแม้แต่การเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่า จะต้องสอดคล้องกับวัฏจักรและสมดุลทางธรรมชาติ แม้ว่า วัฏจักรธรรมชาติจะเป็นสากล แต่อาจจะมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นนิเวศได้ ดังนั้น การจัดการเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขท้องถิ่น ภูมินิเวศ วัฒนธรรม และเหมาะสมกับขนาดของฟาร์ม เกษตรกรควรใช้ปัจจัยการผลิตและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการใช้ซ้ำ การหมุนเวียน เพื่อที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน

ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ควรสร้างสมดุลของนิเวศการเกษตร โดยการออกแบบระบบการทำฟาร์มที่เหมาะสม การฟื้นฟูระบบนิเวศท้องถิ่น และการสร้างความหลากหลายทั้งทางพันธุกรรมและกิจกรรมทางการเกษตร ผู้คนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแปรรูป การค้า และการบริโภคผลผลิตเกษตรอินทรีย์ควรช่วยกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งในแง่ของภูมินิเวศ สภาพบรรยากาศ นิเวศท้องถิ่น ความหลากหลายทางชีวภาพ อากาศ และน้ำ

(๓) มิติด้านความเป็นธรรม เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ที่มีความเป็นธรรมระหว่างสิ่งแวดล้อมโดยรวมและสิ่งมีชีวิต

ความเป็นธรรมนี้รวมถึงความเท่าเทียม การเคารพ ความยุติธรรม และการมีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์โลกที่เราอาศัยอยู่ ทั้งในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ

ในหลักการด้านนี้ ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและการจัดการผลผลิตเกษตรอินทรีย์ในทุกระดับควรมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นธรรม ทั้งเกษตรกร คนงาน ผู้แปรรูป ผู้จัดจำหน่าย ผู้ค้า และผู้บริโภค ทุกคนควรได้รับโอกาสในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนช่วยในการรักษาอธิปไตยทางอาหาร และช่วยแก้ไขปัญหาความยากจน เกษตรอินทรีย์ควรมีเป้าหมายในการผลิตอาหารและผลผลิตการเกษตรอื่นๆ ที่เพียงพอ และมีคุณภาพที่ดี

ในหลักการข้อนี้หมายถึงรวมถึงการปฏิบัติต่อสัตว์เลี้ยงอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสภาพการเลี้ยงให้สอดคล้องกับลักษณะและความต้องการทางธรรมชาติของสัตว์ รวมทั้งดูแลเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของสัตว์อย่างเหมาะสม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นำมาใช้ในการผลิตและการบริโภคควรจะต้องดำเนินการอย่างเป็นธรรม ทั้งทางสังคมและทางนิเวศวิทยา รวมทั้งต้องมีการอนุรักษ์ปกป้องให้กับอนุชนรุ่นหลัง ความเป็นธรรมนี้จะรวมถึงว่า ระบบการผลิต การจำหน่าย และการค้าผลผลิตเกษตรอินทรีย์จะต้องโปร่งใส ความเป็นธรรม และมีการนำต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาเป็นต้นทุนการผลิตด้วย

(๔) มิติด้านการดูแลเอาใจใส่ การบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ควรจะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบ เพื่อปกป้องสุขภาพและความเป็นอยู่ของคนทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งพิทักษ์ปกป้องสภาพแวดล้อมโดยรวมด้วย

เกษตรอินทรีย์เป็นระบบที่มีพลวัตและมีชีวิตในตัวเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ควรดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มผลผลิตในการผลิต แต่ในขณะเดียวกันจะต้องระมัดระวังอย่าให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น เทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ จะต้องมีการประเมินผลกระทบอย่างจริงจัง และแม้แต่เทคโนโลยีที่มีการใช้อยู่แล้ว ก็ควรจะต้องมีการทบทวนและประเมินผลกันอยู่เนืองๆ ทั้งนี้เพราะมนุษย์เรายังไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีพอเกี่ยวกับระบบนิเวศการเกษตร ที่มีความสลับซับซ้อน ดังนั้น เราจึงต้องดำเนินการต่างๆ ด้วยความระมัดระวังเอาใจใส่

ในหลักการนี้ การดำเนินการอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบต่อเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ การพัฒนา และการคัดเลือกเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ในเกษตรอินทรีย์ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นใจว่า เกษตรอินทรีย์นั้นปลอดภัยและเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ประสบการณ์จากการปฏิบัติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมถ่ายทอดกันมาก็อาจมีบทบาทในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้เช่นกัน เกษตรกรและผู้ประกอบการควรมีการประเมินความเสี่ยง และเตรียมการป้องกันจากนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ และควรปฏิเสธเทคโนโลยีที่มีความแปรปรวนมาก เช่น เทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม การตัดสีใจเลือกเทคโนโลยีต่างๆ จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นและระบบคุณค่าของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ที่อาจได้รับผลกระทบ และจะต้องมีการปรึกษาหารืออย่างโปร่งใสและมีส่วนร่วม

ทำไมต้องเกษตรอินทรีย์จากรายงานการสำรวจขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ พบว่าประเทศไทยมีเนื้อที่ทำการเกษตรอันดับที่ ๔๘ ของโลก แต่ใช้ยาฆ่าแมลงอันดับ ๕ ของโลก ใช้ยาฆ่าหญ้าอันดับ ๔ ของโลก ใช้ฮอร์โมนอันดับที่ ๔ ของโลก ประเทศไทยนำเข้าสารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตรเป็นเงินปีละกว่า ๓ หมื่นล้านบาท เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์เพื่อใช้ในการเพาะปลูก ซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตทางตรงที่เกษตรกรต้องแบกรับ ส่งผลให้ต้องมีการลงทุนต่อไร่สูงและต้องใช้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ราคาผลผลิตไม่ได้ปรับตัวสูงขึ้นตามสัดส่วนของต้นทุนที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรขาดทุนเรื้อรัง มีหนี้สินล้นพ้นตัว ดังนั้น เกษตรอินทรีย์จะเป็นหนทางของการแก้ปัญหาเหล่านี้ได้

การเกษตรสมัยใหม่ หรือเกษตรเชิงเดี่ยวก่อให้เกิดปัญหาทางการเกษตรมากมายดังนี้

- ความอุดมสมบูรณ์ของดินถูกทำลายต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลของธาตุอาหารในดิน ต้องใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี จึงจะได้รับผลผลิตเท่าเดิม

- เกิดปัญหาโรคและแมลงระบาด ทำให้เพิ่มความยุ่งยากในการป้องกันและกำจัด แม่น้ำและทะเลสาบถูกปนเปื้อนด้วยสารเคมี และความเสื่อมโทรมของดิน พบสารเคมีปนเปื้อนในผลผลิตเกินปริมาณเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้เกิดภัยจากสารพิษสะสมในร่างกายของผู้บริโภค เกิดความไม่สมดุลของระบบนิเวศ สภาพแวดล้อมถูกทำลายเสียหายจนยากจะเยียวยาให้กลับมาคืนดังเดิม

นอกจากนั้น การเลี้ยงสัตว์แบบอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการเลี้ยงสัตว์จำนวนมากในพื้นที่จำกัด ทำให้เกิดโรคระบาดได้ง่าย จึงต้องใช้ยาปฏิชีวนะจำนวนมาก และต่อเนื่องทำให้มีสารตกค้างในเนื้อสัตว์และไข่ ส่งผลต่อสุขภาพของผู้บริโภคในระยะยาว โรคคว่ำบ้าที่เกิดขึ้นจึงเป็นเสมือนสัญญาณอันตรายที่บอกให้รู้ว่าการเลี้ยงสัตว์แบบอุตสาหกรรมไม่เพียงเป็นการทรมานสัตว์ แต่อาจเป็นภัยคุกคามต่อความอยู่รอดของมนุษย์ด้วย [๓]

๔. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทย ทุกหมู่เหล่า ทุกระดับ ทุกสาขาอาชีพ มาโดยตลอดอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานกว่า ๓๐ ปี โดยทรงชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ การปฏิบัติตน ให้ดำเนินชีวิตไปบนทางสายกลาง โดยทรงห่วงใยต่อสถานการณ์และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีผลมาจากการพัฒนาประเทศในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของประชาชนชาวไทย และสังคมไทยโดยรวม จึงทรงเตือนทุกฝ่ายให้รู้จักคำว่า “พอเพียง” อย่าทำอะไรเกินตัว ทำอะไรด้วยสติ มีความรอบคอบระมัดระวัง ดำรงชีวิตอย่างสมถะ และสามัคคี ซึ่งจะนำพาตนเองและประเทศชาติให้รอดพ้นจากภาวะวิกฤตต่าง ๆ และนำพาสังคม และประเทศชาติไปสู่ความมั่นคงและความสุขได้

เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าหมายและจุดมุ่งหมายร่วมที่สำคัญคือ มุ่งสร้างความสมดุลของกระบวนการพัฒนาทุกมิติที่มี “คน” เป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งสู่ “ความสุข”

คุณลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะที่สำคัญ ๒ ประการ คือ คุณลักษณะของผู้ปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และคุณลักษณะของความพอเพียง ซึ่งจะนำไปสู่ผลลัพธ์สุดท้ายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

๑. คุณลักษณะของผู้ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคุณลักษณะพื้นฐานหรือฐานรากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้ปฏิบัติทุกคนหรือทุกภาคส่วนจะต้องมีอยู่ ได้แก่

๑.๑ ความรู้ ประกอบด้วย

- ๑) ความรอบรู้ คือ ความรู้ในสิ่งที่จะทำอย่างถ่องแท้รอบด้าน นำความรู้ตามหลักวิชาการมาใช้ในการวางแผนและเนินงานทุกขั้นตอน ความรอบรู้ในข้อเท็จจริงในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- ๒) ความรอบคอบ เป็นการนำความรู้มาพิจารณาเพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน เพื่อพิจารณาเชื่อมโยงกันด้วยความรอบคอบไม่หุนหันพลันแล่น
- ๓) ความระมัดระวัง เป็นการใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ด้วยความระมัดระวังในการปฏิบัติ และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ

๑.๒ เป็นคนดีมีคุณธรรม คือ การเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนที่ดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นคนดี มีจิตสำนึกและตระหนักในคุณธรรม โดยมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภ ไม่คดโกง มีความอดทนและความเพียร การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต มีความเมตตา ช่วยเหลือ เกื้อกูล และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเสียสละแบ่งปัน มีความกตัญญูต่อทั้งแผ่นดิน บิดา มารดา และผู้มีพระคุณ ตลอดจนไม่หลงตัวเอง รู้จักถ่อมตน มุ่งมั่นทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดในขอบเขตของศีลธรรม

๒. คุณลักษณะของความพอเพียง เป็นวิธีการหรือวิธีปฏิบัติตามค่านิยมของความพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓ ประการ ดังนี้

๒.๑ ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไป และไม่น้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ความเรียบง่าย คือ มีสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตอย่างพอเพียง มีความสะดวกสบายพอสมควร แต่ไม่ถึงขั้นฟุ้งเฟ้อเกินความจำเป็น

๒.๒ ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ประเมินสถานการณ์ และคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ ใช้สติปัญญาในการทำงาน การทำอะไรควรใช้ข้อมูลความรู้ทางวิชาการ ทำงานอย่างมีแบบแผน ทำเป็นขั้นตอนจากน้อยไปหามาก คิดได้คิดเป็น ฉะนั้น ความมีเหตุผลจะหมายถึง การเรียนรู้ด้วย

๒.๓ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (Self-Immunity) หมายถึง การเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ และไกลเช่น ด้านร่างกาย ควรพักผ่อนให้พอ กินอาหารที่มีประโยชน์ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ เพื่อความแข็งแรงไม่เจ็บป่วย ด้านสติปัญญา พัฒนาตัวเองให้มีความรู้ความสามารถ ใฝ่รู้ตลอดชีวิต มุ่งมั่น ขยัน อดทน และมีความเพียร ด้านสังคม ต้องมีเพื่อน มีคนรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สำหรับองค์กรต่าง ๆ ควรเลือกเฟ้นคนดีคนเก่งเข้าทำงาน ด้านเศรษฐกิจ ต้องมีงานทำ มีรายได้ มีเงินออมไว้ใช้จ่ายฉุกเฉิน หรือออมไว้เพื่อลงทุนเพิ่มเติม มีการจัดทำบัญชีค่าใช้จ่าย

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ใช้พื้นฐานการดำเนินชีวิตตามทางสายกลางมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพึ่งตนเองเป็นหลัก มีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอนด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอเหมาะพอดี มีเหตุผล ที่พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยสามารถนำมาประยุกต์ในทุกมิติของการบริหารจัดการ โดยมีแนวทางปฏิบัติในภาพรวมที่สำคัญๆ ดังนี้

๑. ยึด “ทางสายกลาง” เป็นแนวทางดำเนินชีวิต ไม่ทำอะไรสุดโต่ง ไม่มาก ไม่น้อยเกินไป ทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป
๒. ไม่ยึดวัตถุเป็นที่ยึด ไม่หลงตามกระแสนิยม พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ
๓. ดำเนินชีวิตอย่างพอดี พอมีพอกิน ไม่โลภ รู้จักพอ
๔. ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ ใช้ของเกินฐานะ มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
๕. ใช้ “สติปัญญา” ในการดำเนินชีวิต ทำอะไรมีเหตุผลรอบคอบระมัดระวัง ใช้เหตุผลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและกระทำการต่าง ๆ
๖. สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพดี ครอบครัวยุบอุ่น มีความสัมพันธ์ที่ดี มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย
๗. ไม่ทำอะไรเสี่ยงเกินไป หรือลงทุนเชิงการพนันที่ตั้งอยู่บนความเสี่ยง มีกลไกลดความเสี่ยง
๘. ใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง
๙. ขยัน อดทน มีความเพียร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ละเลิกแก่งแย่งผลประโยชน์ รู้จักกตัญญู
๑๐. ยึดหลัก “รู้ รัก สามัคคี” ไม่เบียดเบียน รู้จักการให้และแบ่งปัน

ดังนั้น แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับคนทุกระดับ ทุกสาขาอาชีพ ทั้งในภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคประชาชนทั่วไปได้เป็นอย่างดี

๕. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินผล

๕.๑ การประเมินโครงการ (Project Evaluation)

การประเมินโครงการนับว่ายังเป็นแนวคิดและเทคนิควิธีที่ใหม่สำหรับเมืองไทยและสาขาการศึกษา การประเมินโครงการได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการศึกษาประมาณ ๑๕ ปีที่ผ่านมา โดยเริ่มจากแนวคิดที่เสนอในรูปของบทความของราฟ ไทเลอร์ (Ralph Tyler) ลี เจ ครอนบาช (Lee J. Cronbach) และไมเคิล สคริฟเวน (M. Scriven) ในประเทศไทยการเรียนการสอนวิชาการประเมินผลโครงการส่วนมากจะสอดแทรกอยู่ในสาขาต่าง ๆ เช่น ทางด้านการบริหาร เป็นต้น เมื่อเทคนิคการประเมินได้ขยายตัวพัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบของความรู้ทั้งในเชิงแนวคิดและเทคนิควิธีการประเมิน จึงได้มีการจัดสอนเป็นรายวิชาต่างหากในหลักสูตรปริญญาโทและปริญญาเอกสาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา ซึ่งก่อนหน้านี้นี้ได้สอดแทรกอยู่ในวิชาหลักการวัดและประเมินผลการศึกษา *^๑

ปัจจุบันการประเมินโครงการมีได้จำกัดอยู่แต่ในทางการศึกษาเท่านั้น แต่ขยายวงกว้างไปสู่โครงการในสาขาต่าง ๆ อย่างกว้างขวางจนการประเมินเป็นธุรกิจอีกอาชีพหนึ่งขึ้นมา เพราะในการประเมินโครงการต่าง ๆ ขององค์กรหน่วยงานหรือสถาบันหนึ่งๆ ต้องใช้งบประมาณมหาศาล จึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญมาเป็นนักประเมินเพื่อนำผลนั้นมาใช้อย่างคุ้มค่าต่อไป

ทำไมต้องประเมินโครงการ

ในการประเมินโครงการมีเป้าประสงค์หลักคือ ต้องการข้อมูลที่บ่งชี้ว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่หรือเป็นโครงการที่คุ้มค่าต่อการตัดสินใจในการดำเนินการหรือไม่ รวมถึงการศึกษาว่าในการดำเนินการโครงการมีปัญหาที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขในเรื่องอะไรบ้าง และเป็นโครงการที่มีคุณค่ามากน้อยเพียงใด

การประเมินโครงการคืออะไร

การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศในการปรับปรุงโครงการ และสารสนเทศในการตัดสินใจผลสัมฤทธิ์ของโครงการ (สมหวัง พิริยานุวัฒน์, ๒๕๔๔)

การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อสรุปผลว่าโครงการนั้นๆ ได้บรรลุวัตถุประสงค์/เป้าหมายและมีประสิทธิภาพเพียงใด (เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี, ๒๕๔๖)

ประเภทของการประเมินโครงการ

การแบ่งประเภทการประเมินโครงการคงมิใช่เป็นการกำหนดเกณฑ์เด็ดขาด แต่จำเป็นต้องอาศัยเกณฑ์หลายชนิดมาจำแนกประเภท เช่น ใช้เวลา วัตถุประสงค์ วิธีการ และรูปแบบการประเมินมาบ่งบอกถึงประเภทของการประเมิน ซึ่งในที่นี้อาจจำแนกการประเมินโครงการออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑. การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary Evaluation) เป็นการศึกษาประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่เริ่มโครงการใดๆ โดยอาจทำการศึกษาถึงประสิทธิภาพของปัจจัยป้อน ความเหมาะสมของกระบวนการที่คาดว่าจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ปัญหาอุปสรรค ความเสี่ยงของโครงการ ตลอดจนผลลัพธ์ หรือประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ ในขณะเดียวกันก็อาจจะศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในด้านต่างๆ เช่น *^๒

- การประเมินผลกระทบด้านสังคม(Social Impact Assessment-SIA)
- การประเมินผลกระทบด้านนิเวศ(Ecological Impact Assessment-EIA)
- การประเมินผลกระทบด้านการเมือง(Political Impact Assessment-PIA)
- การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี(Technological Impact Assessment-TIA)
- การประเมินผลกระทบด้านประชากร(Population Impact Assessment-PIA)
- การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย(Policy Impact Assessment-POIA)
- การประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ(Economic Impact Assessment)

การประเมินโครงการก่อนการดำเนินการนี้มีประโยชน์สำหรับนักลงทุน เพื่อศึกษาดูว่าก่อนลงมือโครงการใดๆ นั้นจะเกิดความคุ้มค่าแก่การลงทุน (Cost effectiveness) หรือจะเกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประชากร เทคโนโลยี และระดับนโยบายหรือไม่ หาก

ได้ทำการศึกษารอบคอบแล้วอาจจะได้ผลการคาดการณ์ล่วงหน้าว่า จะได้เกิดประโยชน์หรือโทษอย่างไร ปัญหา อุปสรรคเป็นอย่างไร เพื่อผู้เป็นเจ้าของโครงการจะได้ตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะเลิกโครงการหรือปรับปรุงองค์ประกอบ และกระบวนการบริหารจัดการโครงการเพียงใด เพื่อให้เกิดผลดี

๒. การประเมินระหว่างดำเนินการโครงการ (Formative evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงเป็นสิ่งสำคัญซึ่งมักจะใช้ประเมินผลระหว่างแผนหรือระหว่างพัฒนาโครงการ ผลที่ได้จาก Formative evaluation นั้น จะช่วยตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่แท้จริง นอกจากนี้ Formative evaluation อาจใช้ในระหว่างดำเนินการโครงการ จะช่วยตรวจสอบว่า โครงการได้ดำเนินไปตามแผนของโครงการอย่างไร อาจเรียกชื่อเฉพาะว่า Implementation evaluation หรือ Formative evaluation อาจตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการว่าดำเนินได้ผลเพียงไร เรียกว่า Progress evaluation

โดยทั่วไปแล้ว Formative evaluation อาจใช้ประเมินสิ่งต่อไปนี้

- ๑) ทบทวนแผนของโครงการ
- ๒) การสร้างแผนของโครงการ
- ๓) การพัฒนาแบบสอบถาม (Questionnaire) หรือรายการ (Check list) สำหรับรวบรวมข้อมูลตามเรื่องที่ต้องการ
  - ๔) การคัดเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสม
  - ๕) การกำหนดตารางเวลาการประเมินผลให้สอดคล้องกับการดำเนินโครงการ
  - ๖) การเตรียมข้อมูลที่จะเป็นข่าวสารสำหรับการรายงานและเสนอแนะสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ
  - ๗) การแนะนำแนวทางปรับปรุง การแก้ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของโครงการ

๓. การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือประเมินผลผลิต (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลรวมสรุป มักจะใช้ประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ สำหรับโครงการที่มีการดำเนินระยะยาวก็อาจใช้ Summative Evaluation ในการสรุปย่อความระยะยาวต่างๆ ข้อมูลที่ได้จากระยะต่างๆ จะช่วยให้มีการประเมินสรุปรวมนั้น ส่วนใหญ่จะรวบรวมจากผลของ Formative evaluation เป็น Summative Evaluation ซึ่งผลสรุปที่ได้จะนำสู่การรายงานว่า โครงการได้บรรลุเป้าหมาย (Goals) หรือไม่อย่างไร ตลอดจนการรายงานถึงสถานภาพของโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเพียงไร มีปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุงข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถนำไปสู่การตัดสินใจว่าโครงการนั้นควรดำเนินการต่อหรือยกเลิก

๔. การประเมินประสิทธิภาพ การประเมินโครงการโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่ผ่านมา ยังจำกัดอยู่แต่เพียงการประเมินผลผลิต โดยมุ่งที่จะทราบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ให้บริการหรือผู้ให้ทุนในการยุติหรือขยายโครงการ แต่ในปัจจุบันนักประเมินและผู้บริหารโครงการ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินประสิทธิภาพของโครงการด้วย โดยถือว่าเป็นประเภทของการประเมินที่จำเป็นสำหรับโครงการบริการทั่วไป เพราะจะช่วยเสริมให้โครงการเหล่านั้น สามารถดำเนินการอย่างสอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาท้องถิ่น หรือโครงการที่เป็นตัวกำหนดเกณฑ์สำคัญสำหรับประกันโครงการขนาดใหญ่ระดับชาติ ที่จะไม่ต้องสูญเสียทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่จำเป็น การ

ดำเนินโครงการบริการสังคมนั้น จะไม่มุ่งแต่เพียงความสำเร็จของโครงการเท่านั้น แต่จะต้องให้คัมค่าในเชิงของประสิทธิภาพด้วย

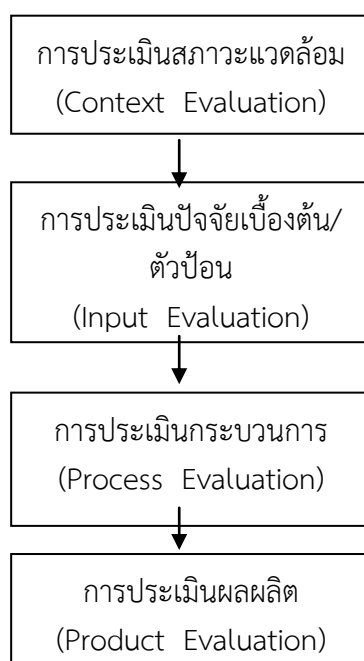
โดยปกติการประเมินประสิทธิภาพของโครงการมักจะเริ่มจากคำถามต่างๆ กัน เช่น

- ๑) ความสำเร็จของโครงการนั้นๆ เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายแล้วมีความเหมาะสมหรือไม่
- ๒) ผลผลิตของโครงการเกิดจากปัจจัยที่ลงทุนไปใช่หรือไม่
- ๓) โครงการนี้มีผลผลิตสูงกว่าโครงการอื่นๆ เมื่อลงทุนเท่ากันหรือไม่ และเพราะเหตุใด

รูปแบบการประเมินโครงการ

๑. แนวคิดและโมเดลชิปในการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Srufflebeam's CIPP Model)

ในปี ค.ศ. ๑๙๗๑ สตัฟเฟิลบีมและคณะได้เขียนหนังสือทางการประเมินออกมาหนึ่งเล่ม ชื่อ “Educational Evaluation and decision Making” หนังสือเล่มนี้ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในวงการศึกษาของไทยเพราะได้ให้แนวคิดและวิธีการทางการวัดและประเมินผลการศึกษาได้อย่างน่าสนใจและทันสมัยด้วย นอกจากนี้ สตัฟเฟิลบีมก็ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการประเมินและรูปแบบของการประเมินอีกหลายเล่มอย่างต่อเนื่อง จึงกล่าวได้ว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีการประเมิน จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน เรียกว่า CIPP Model

แผนภาพที่ ๒.๓ การประเมินแบบชิป (CIPP Model)

รูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model) เป็นการประเมินภาพรวมของโครงการ ตั้งแต่บริบท ปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิต (Context, Input, Process and Product) โดยจะใช้วิธีการสร้างเกณฑ์และประสิทธิภาพของโครงการ ทั้งภาพรวมหรือรายปัจจัยเป็นสำคัญ ซึ่งพออธิบายได้ดังนี้

- การประเมินด้านบริบท หรือประเมินเนื้อความ (context Evaluation) เป็นการศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาเป้าหมายของโครงการ ได้แก่ บริบทของสภาพแวดล้อม นโยบาย

วิสัยทัศน์ ปัญหา แหล่งทุน สภาพความผันผวนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนแนวโน้มการก่อตัวของปัญหาที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ เป็นต้น

- **การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation)** เพื่อค้นหาประสิทธิภาพขององค์ประกอบที่นำมาเป็นปัจจัยป้อน ซึ่งในด้านการท่องเที่ยวอาจจะจำแนกเป็นบุคคล สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ศักยภาพการบริหารงาน ซึ่งแต่ละปัจจัยก็ยังจำแนกย่อยออกไปอีก เช่น บุคคล อาจพิจารณาเป็น เพศ อายุ มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ความพึงพอใจ ความคาดหวัง ทัศนคติ ศักยภาพ ความสามารถ ประสบการณ์ ความรู้ คุณวุฒิทางการศึกษา ถิ่นที่อยู่และลักษณะกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น

- **การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)** เป็นการศึกษาต่อจากการประเมินบริบทและปัจจัยป้อนว่า กระบวนการเป็นไปตามแผนที่วางไว้ เป็นการศึกษาค้นหาข้อบกพร่อง จุดอ่อน หรือจุดแข็งของกระบวนการบริหารจัดการโครงการที่จะนำโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

- **การประเมินผลิตภัณฑ์ (Product Evaluation)** เป็นการตรวจสอบประสิทธิผลของโครงการ โดยเฉพาะความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับผลลัพธ์ที่ได้แล้วนำเกณฑ์ที่กำหนดไว้ไปตัดสิน เกณฑ์มาตรฐานนั้นอาจจะกำหนดขึ้นเองหรืออาศัยเกณฑ์ที่บุคคลหรือหน่วยงานอื่นกำหนดไว้ก็ได้ ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวในตอนต่อไป

๒. แนวความคิดและแบบจำลองของ R.W. Tyler

R.W. Tyler เป็นนักประเมินรุ่นแรกๆ ในปี ค.ศ. ๑๙๓๐ และเป็นผู้ที่เริ่มต้นบุกเบิกแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินโครงการ เขามีความเห็นที่ “การประเมินคือการเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่าง (performance) กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้” โดยมีความเชื่อว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน รัดกุมและจำเพาะเจาะจงแล้ว จะเป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้เป็นอย่างดีในภายหลัง จากคำจำกัดความของการประเมินดังกล่าวแล้วนี้จะเห็นได้ว่า มีแนวความคิดเห็นว่าโครงการจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ดูได้จากผลผลิตของโครงการว่าตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้แต่แรกหรือไม่เท่านั้น แนวความคิดในลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “แบบจำลองที่ยึดความสำเร็จของจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment Model or Objective) เรียกว่า Tyler’s Goal Attainment Model

ซึ่งต่อมาปี ๑๙๕๐ ได้มีรูปแบบ มาใช้เป็นกระบวนการตัดสินการบรรลุวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ทำการประเมิน (R.W. Tyler, ๑๙๕๐) เรียกว่า “Triple Ps Model” ดังนี้

- P-Philosophy & Purpose - ปรัชญา/จุดมุ่งหมาย
- P-Process - กระบวนการ
- P-Product - ผลผลิต

ในการประยุกต์ใช้ในการประเมินโครงการทางการศึกษาได้โดยการประเมินความสัมพันธ์ของทั้ง ๓ ว่า ปรัชญา/จุดมุ่งหมายของโครงการมีความสัมพันธ์กับกระบวนการและผลผลิตหรือไม่ ถ้าประเมินเป็นส่วน ๆ ก็จะประเมินในด้านประสิทธิภาพของปรัชญา/จุดมุ่งหมายและกระบวนการประเมิน ประสิทธิภาพของผลผลิตว่าตรงกับปรัชญา/จุดมุ่งหมายหรือไม่ มีประสิทธิภาพเพียงใด เป็นต้น

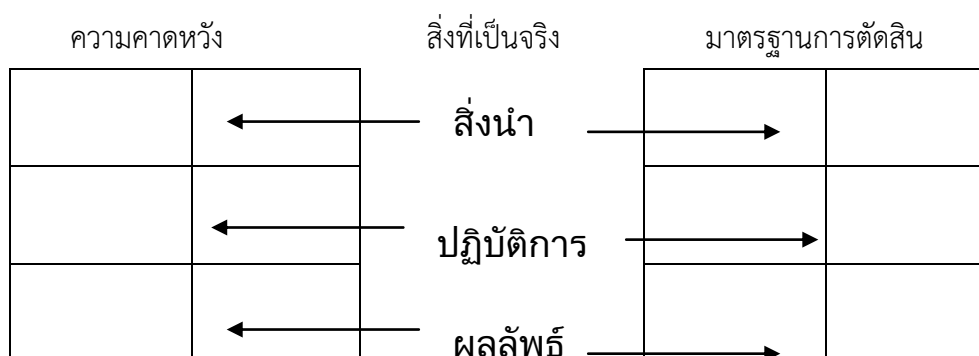
๓. แนวความคิดของ Stake ในการประเมิน

แนวความคิดของ Robert E. Stake นั้น คำนึงถึงความต้องการสารสนเทศที่แตกต่างกันของบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการในการประเมินโครงการ ผู้เกี่ยวข้องคนหนึ่งอาจต้องการทราบเกี่ยวกับความแน่นอนและสอดคล้องในการวัด เพื่อการประเมินนั้น ๆ ในขณะที่ผู้เกี่ยวข้องคนอื่นอาจต้องการทราบทิศทางการดำเนินงานของโครงการหรือผู้ใช้ผลผลิตของโครงการอาจมีความต้องการอีกรูปหนึ่ง สำหรับนักวิจัยอาจต้องการสารสนเทศที่แตกต่างไปจากผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ เพราะการประเมินนั้น เพื่อที่จะรู้เรื่องราวต่างๆ ของโครงการอย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

ดังนั้นการประเมินโครงการจึงต้องมีการบรรยายเกี่ยวกับโครงการอย่างละเอียดเพื่อให้ครอบคลุมถึงสารสนเทศที่จะต้องสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อจะนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้น จึงเสนอรูปแบบของการประเมินโครงการอย่างมีระบบ โดยการบรรยายและตัดสินใจคุณค่าเกี่ยวกับโครงการตามหลักการของโครงการนั้นๆ

สแต็ก ได้ตั้งชื่อแบบจำลองในการประเมินผลของเขาว่า แบบจำลองการสนับสนุน (Countenance Model) ดังแสดงในแผนภูมิข้างล่างนี้

แผนภาพที่ ๒.๔ Stake's Countenance Model

จากแผนภาพที่ ๒.๔ จะเห็นได้ว่า Stake ได้เน้นว่า การประเมินโครงการจะต้องมี ๒ ส่วน คือ การบรรยาย (Descriptive) และการตัดสินใจคุณค่า (Judgment)

ในภาคการบรรยายนั้น ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ประเมินจะต้องหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้ได้มากที่สุด ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

๑. เป้าหมายหรือความคาดหวัง (Goals or Intentions) เป้าหมายที่ครอบคลุมนโยบายทั้งหมด สำหรับการประเมินการศึกษาไม่ควรจะสนใจเป้าหมายเฉพาะในแง่พฤติกรรมของผู้เรียนเพียงอย่างเดียว ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย ความคาดหวังนี้ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ

๑.๑ สิ่งนำ (Antecedence) เป็นสภาพที่มีอยู่ก่อน ซึ่งอาจจะเกี่ยวพันกับผลของการเรียนการสอน

๑.๒ ปฏิบัติการ (Transactions) เป็นผลสำเร็จของการจัดกระทำงานเป็นองค์ประกอบของ ขบวนการเรียนการสอน

๑.๓ ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นผลของโปรแกรมทางการศึกษา

๒. **สิ่งที่เป็จริงหรือสังเกตได้** (Observations) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสภาพความเป็นจริง มี ส่วนประกอบ ๓ ส่วนเช่นกัน คือ สิ่งนำ ปฏิบัติการ และผลลัพธ์

ความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เป็จริง มิได้เป็นตัวชี้บ่งว่าข้อมูลที่เราได้มีความ เทียงหรือความตรง แต่เป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็ว่า สิ่งที่ตั้งใจไว้ได้เกิดขึ้นจริงเท่านั้น

ในภาคการตัดสินใจคุณค่า เป็นส่วนที่จะตัดสินว่า โครงการประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด นักประเมินต้องพยายามศึกษาว่า มาตรฐานอะไรบ้างที่เหมาะสมในการที่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่อช่วยใน การตัดสินใจโดยทั่วๆ ไป เกณฑ์ที่ใช้มี ๒ ชนิด คือ

- ๑) เกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criterion) เป็นเกณฑ์ที่เราตั้งไว้ อาจะเกิดขึ้นก่อนโดยมี ความเป็นอิสระจากพฤติกรรมของกลุ่ม
- ๒) เกณฑ์สัมพัทธ์ (Relative Criterion) เป็นเกณฑ์ที่ได้มาจากพฤติกรรมของกลุ่ม

ถ้าผู้ประเมินไม่สามารถหามาตรฐานที่จะนำมาเปรียบเทียบได้ ก็ต้องพยายามหาโครงการ อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบเพื่อช่วยในการตัดสินใจ แบบจำลองนี้มุ่งเน้นความสอดคล้อง และความสมเหตุสมผลของเมตริกบรรยาย และเมตริกตัดสินคุณค่า สำหรับความสอดคล้องนั้น มี ๒ ลักษณะ คือ

(๑) Contingence เป็นความสอดคล้องเชิงเหตุผล จะพิจารณาความสัมพันธ์ในแนวตั้ง ตามของสแต็ก

(๒) Congruence เป็นความสอดคล้องที่ปรากฏขึ้นจริง หรือเป็นความสอดคล้องในเชิง ประจักษ์ (empirical) พิจารณาความสัมพันธ์ในแนวนอนตามของสแต็ก

ข้อดีสำหรับรูปแบบของการประเมินของสแต็ก คือ เสนอวิธีการประเมินเป็นระบบ เพื่อ จัดเตรียมข้อมูลเชิงบรรยาย และตัดสินคุณค่า มีมาตรฐานในการประเมินปรากฏชัดเจน แต่มีข้อจำกัดคือ เซลล์บางเซลล์ของเมตริกมีความคาบเกี่ยวกัน และความแตกต่างระหว่างเซลล์ไม่ชัดเจน ซึ่งอาจจะทำให้ เกิดความขัดแย้งภายในโครงการได้

๖. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามประเด็น ดังนี้ ด้านสาเหตุการกระทำผิดซ้ำ ความ ต้องการของผู้ต้องขัง การศึกษาเปรียบเทียบงานราชทัณฑ์ของไทยกับต่างประเทศ และการวิจัยใน ต่างประเทศ

๖.๑ ด้านสาเหตุการกระทำผิดซ้ำและความต้องการของผู้ต้องขัง

ชาญคณิต ก. สุริยะมณี และคณะ (๒๕๓๐) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาและความต้องการของ นักโทษที่จะได้รับปลดปล่อยในปี ๒๕๓๐ ผลการศึกษา พบว่าก่อนปลดปล่อยนักโทษมีความต้องการ ๒ ระดับ คือ ระดับปานกลางและระดับต่ำ ระดับปานกลางคือความต้องการตรวจร่างกายจากแพทย์ ต้องการ ให้เรือนจำเตรียมเรื่องเงินปันผลไว้จ่ายให้ในวันปลดปล่อย และระดับต่ำคือ ต้องการพบญาติใกล้ชิด ต้องการคำแนะนำปรึกษาทางจิตใจและการแนะนำการปรับตัวเข้ากับสังคมก่อนปลดปล่อย สำหรับ

ความต้องการภายหลังปลดปล่อย พบว่านักโทษเด็ดขาดมีความต้องการเป็น ๓ ระดับ คือระดับสูง ระดับปานกลางและระดับต่ำ ความต้องการระดับสูง คือ ต้องการมีงานทำเป็นหลักเป็นแหล่ง ต้องการตรวจร่างกายจากแพทย์ ต้องการใบบริสุทธิ ต้องการการยอมรับและความเข้าใจอันดีจากญาติพี่น้อง จากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ความต้องการระดับปานกลาง มีอยู่เพียงเรื่องเดียวคือเรื่องที่อยู่อาศัย ความต้องการระดับต่ำ คือเรื่องที่ดินทำกิน เรื่องการศึกษาต่อ ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ เรื่องเงินทุนประกอบอาชีพ เรื่องที่พักชั่วคราวเช่น บ้านกึ่งวิถี เป็นต้น

กิตติบดี ไยพูล (๒๕๔๔) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้พ้นโทษในการเข้าทำงาน ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาที่ผู้พ้นโทษต้องเผชิญภายหลังพ้นโทษจำคุก คือ ปัญหาเรื่องการขาดที่พักอาศัย ปัญหาการถูกสังคมตีตราและปัญหาการขาดการคบหาสมาคม รวมทั้งผู้พ้นโทษยังถูกจำกัดสิทธิในด้านต่าง ๆ อาทิ สิทธิในการเข้าทำงานสิทธิในการประกอบอาชีพ และสิทธิทางการศึกษา ซึ่งการจำกัดสิทธิในการทำงานทำให้ผู้พ้นโทษประสบกับความยากลำบากในการเข้าทำงานเพราะจะถูกกีดกันไม่รับผู้พ้นโทษเข้าทำงานทั้งในหน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชน สำหรับหน่วยงานราชการ ได้มีกฎหมายหรือระเบียบที่กำหนดคุณสมบัติที่ห้าม ผู้พ้นโทษหรือผู้ที่มีประวัติอาชญากรรมไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติสำหรับการจ้างงานหรือการเข้ารับทำงาน ซึ่งแม้ว่าตามหลักการแห่งสิทธิมนุษยชน และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จะมุ่งประสงค์ให้บุคคลทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย แต่โดยข้อเท็จจริงผู้พ้นโทษต้องเผชิญในการเข้าทำงานอันเป็นข้อต่อหลักการดังกล่าว ผู้ศึกษาได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้ผู้พ้นโทษมีงานหรือ ควรมีการยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายระเบียบใดๆ ที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อผู้พ้นโทษในการเข้าทำงานซึ่งจะช่วยให้ผู้พ้นโทษสามารถกลับคืนเป็นพลเมืองของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

สุกัญญา กาญจนรัตน์ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังต่อการดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษ โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังในทัณฑสถานเปิด ๓ แห่ง จำนวน ๓๕๐ คนพบว่ามีความคาดหวังให้ครอบครัวให้การยอมรับด้วยกันแสดงออกถึงความยินดีที่ผู้ต้องขังพ้นโทษ ให้อภัยในความผิดที่ผ่านมา ให้ออกสลับไปอยู่ร่วมกับครอบครัวอีก ให้กำลังใจด้วยการไม่รังเกียจที่เคยได้รับโทษมาก่อน รวมทั้งคาดหวังว่าจะออกไปประกอบอาชีพที่สุจริต กลับตนเป็นคนดี อยู่ร่วมกับครอบครัวและครอบครัวคอยช่วยเหลือ ท่วงติงไม่ให้เกิดกลับไปกระทำผิดซ้ำ

เสาวคนธ์ เจษฎารักษ์ และคณะ (๒๕๔๘) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การติดตามผลการดำเนินชีวิตของนักพัฒนารุ่นที่ ๑ โดยเป็นการศึกษาเพื่อวัดความสำเร็จด้านการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยกลุ่มนักโทษเด็ดขาดที่ผ่านการฝึกอบรมเป็นนักพัฒนารุ่นที่ ๑ จำนวน ๒๐๓ คน ผลการศึกษา พบว่า นักโทษเด็ดขาดที่ผ่านการอบรมและได้รับการปลดปล่อยแล้วภายใน ๑ ปีส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับครอบครัวของตนเอง คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๙ รองลงมาอาศัยอยู่กับนายจ้าง คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓ อาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๑ ส่วนใหญ่มีงานทำ คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๐ และคิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘ นำวิชาชีพที่ได้รับจากเรือนจำไปใช้ประกอบอาชีพภายหลังการปลดปล่อย ซึ่งจะเห็นว่า ส่วนใหญ่ไม่ได้นำวิชาชีพที่ฝึกในเรือนจำไปใช้ในการประกอบอาชีพ เพราะการฝึกวิชาชีพในเรือนจำไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักโทษเด็ดขาด ด้านการยอมรับจากครอบครัวชุมชน พบว่าส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๕ ได้รับการยอมรับจากสังคม ทั้งในส่วนของครอบครัวและชุมชน สังคมละแวกบ้านของนักพัฒนารุ่น ๑ ได้ให้การยอมรับ โดยนักพัฒนารุ่น ๑ ไม่รู้สึกที่ตนเองถูกกีดกันออกจากสังคมแต่ได้รับการยอมรับและการให้อภัยจากคนในชุมชน ด้านการกระทำผิดซ้ำ พบว่า นักพัฒนารุ่น ๑ หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำและถูกจับกุม คิดเป็นร้อยละ ๘.๖ ด้านความต้องการความช่วยเหลือพบว่า ส่วนใหญ่ไม่รู้จักรักหน่วยงานที่จะให้ความช่วยเหลือ คิดเป็น

ร้อยละ ๗๓.๑ โดยร้อยละ ๔๐.๙ ต้องการให้กรมราชทัณฑ์ช่วยเหลือเรื่องทุนประกอบอาชีพ ต้องการให้ช่วยหางานให้ทำ เพราะผู้จ้างบางรายไม่ให้โอกาสในการทำงานแก่พวกเขา

จำเนียร ชุณหโสภาค และคณะ (๒๕๕๑) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด โดยศึกษากลุ่มผู้กระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดที่อยู่ระหว่างถูกคุมขังจำนวน ๑๖๙ คน กลุ่มผู้กระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดที่พ้นโทษแล้วอยู่ระหว่างการคุมประพฤติที่อาศัย อยู่ในชุมชนจำนวน ๘๒ คน และผู้แทนหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่ ๑๗ จังหวัด จังหวัดละ ๘-๑๐ คนผลการศึกษาพบว่า สาเหตุการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดครั้งแรกมาจากเพื่อนชักชวน สาเหตุการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดครั้งสุดท้ายเป็นเพราะต้องการเงิน ไม่มีเงินใช้รายได้ไม่พอใช้จ่าย กลุ่มผู้กระทำผิดซ้ำที่อยู่ระหว่างคุมขัง ได้มีแนวทางในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ คือ การรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานโดยไม่ต้องไปหางานทำที่อื่นและควรส่งเสริมการสร้งรายได้ให้ชุมชน สังคมควรจะเข้าใจและให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดที่ตั้งใจกลับตนเป็นคนดี ส่วนกลุ่มที่พ้นโทษแล้วหรืออยู่ระหว่างคุมประพฤติที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีข้อเสนอแนะ คือเมื่อพ้นโทษแล้วควรมีงานให้ทำทันที เป็นงานที่มั่นคง ควรให้การสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพหรือให้กู้ยืมในการประกอบอาชีพอิสระ รวมทั้งควรอบรมให้ประชาชนมีความรู้เรื่องโทษและบทลงโทษของยาเสพติดให้มาก ควรสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธยาเสพติด ควรสร้างอาชีพให้คนในชุมชนมีงานทำ และควรมีมาตรการเพิ่มโทษให้มากขึ้นตามฐานความผิดและจำนวนครั้งของการกระทำความผิด กลุ่มผู้แทนหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่ มีข้อเสนอว่า ควรสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนสร้างสรรค์ความดี ให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง สร้างชุมชนที่เข้มแข็งและปลูกจิตสำนึกในการร่วมกันแก้ไขปัญหายาเสพติด มีนโยบายที่ชัดเจน มีมาตรการที่เอื้อต่อการปฏิบัติ มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นถึงภัยยาเสพติด ควรมีการประสานงานและควรมีหน่วยงานหลักรับผิดชอบในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และสำคัญควรมีหน่วยงานเฉพาะในการติดตามดูแลบุคคลที่พ้นโทษและกลับคืนสู่สังคม

๖.๒ การศึกษาเปรียบเทียบงานราชทัณฑ์ของไทยกับต่างประเทศ

เสาวคนธ์ เจษฎารักษ์และคณะ (๒๕๕๑) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบงานส่งเสริมสร้างสมรรถนะและการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์ เป็นการวิจัยเอกสารเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ไทยราชทัณฑ์ประเทศญี่ปุ่น ราชทัณฑ์ประเทศสิงคโปร์ ในขอบข่ายงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการเป็นการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์ไทย ผลการศึกษาพบว่าสังคม

๑) ด้านโครงสร้างองค์กรงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า การให้บริการด้านสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ต้องโทษเป็นลักษณะใช้ทรัพยากรจากภายนอกมาช่วยในการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นบุคลากรนักสังคมสงเคราะห์หรือความช่วยเหลืออื่นๆ

๒) ด้านนโยบายที่ส่งเสริมการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์พบว่า ราชทัณฑ์ญี่ปุ่น มีความร่วมมือขององค์กรภาคสังคมซึ่งเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการยุติธรรมจะทำให้กระบวนการแก้ไข ผู้ต้องขังประสบความสำเร็จ มีการจัดตั้งเรือนจำอุตสาหกรรมภายในโดยองค์กรภาคสังคมเข้ามาจัดตั้งอุตสาหกรรมภายในเรือนจำและจ้างแรงงานผู้ต้องขังมีการประกันสังคมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน

ราชทัณฑ์สิงคโปร์ เป็นองค์กรอิสระ (Support Units) ที่ให้การสนับสนุนภารกิจต่างๆของกรมราชทัณฑ์อีกหลายหน่วยงาน เช่น หน่วยปราบจลาจลในเรือนจำ(Spear) หน่วยการศึกษาในเรือนจำ

(PEU) หน่วยงานบริการทางการแพทย์(PMU) หน่วยแก้ไขอบรมและให้คำปรึกษาแนะนำ(RCB) มีหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องเฉพาะด้าน อาทิ การศึกษา การสาธารณสุข การฝึกอาชีพโดยเข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการดำเนินในรูปแบบรัฐวิสาหกิจ มีการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อดูแลผู้ต้องขังหลังปล่อยโดยใช้ชื่อว่า “CARE” ราชทัณฑ์ไทย มีการจัดตั้งเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ ในงานราชทัณฑ์เพื่อร่วมส่งเสริมการดำเนินงานด้านการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขัง และเตรียมความพร้อมครอบครัวผู้ต้องขังและสังคมเพื่อให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวสามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวได้อย่างปกติสุข นอกจากนี้ยังพบว่า การดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์ไทย มีปัญหาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ (๑) ปัญหาจำนวนผู้ต้องขังมีมากจนเกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำซึ่งส่งผลกระทบต่อ การควบคุม ดูแล แก้ไข การฝึกอาชีพ และการให้บริการสวัสดิการ ดำเนินการได้ยาก (๒) ปัญหาภาพลักษณ์และการยอมรับกลับสู่สังคมส่งผลให้ผู้ต้องขังหวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ และ (๓) ปัญหาการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในเรือนจำเป็นการเรียกร้องเกี่ยวกับสวัสดิการ และการปฏิบัติถ้าได้รับสนับสนุนงบประมาณ สนับสนุนอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ รวมทั้งมีการบูรณาการภาคสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างพอเพียง ปัญหาดังกล่าวจะหมดไป

นอกจากนี้ ผลการศึกษา มีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางาน อาทิ เสนอแนะว่า เพื่อให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข ควรส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรเอกชนมีการจัดตั้งศูนย์ผู้พ้นโทษให้เป็นที่พักชั่วคราวในการเตรียมความพร้อมก่อนกลับคืนสู่สังคม ควรเตรียมความพร้อมชุมชนในการดูแลผู้พ้นโทษ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การสงเคราะห์ผู้ต้องขังและครอบครัวอันเป็นการบูรณาการภาคสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้พ้นโทษมีความคุ้นเคย และความไว้วางใจที่จะทำการแก้ไขปัญหากับผู้พ้นโทษลุล่วงด้วยดี ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลผู้พ้นโทษเพื่อนำมาวางแผนในการให้ความช่วยเหลือตลอดจนการติดตามประเมินผลภายหลังพ้นโทษ ควรพัฒนาระบบการส่งต่อผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวสามารถเข้าถึงบริการด้านสังคมสงเคราะห์ของหน่วยงานภาคสังคมได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

๑. ความต้องการของผู้ต้องขังขณะต้องโทษและภายหลังการปล่อยตัว พบว่า ผู้ต้องขังมีความต้องการฝึกอาชีพเพื่อนำไปประกอบอาชีพภายหลังการปล่อยตัว โดยเป็นความต้องการฝึกอาชีพระยะสั้นมากที่สุดสำหรับการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ต้องได้รับการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเพื่อจะได้รู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตหลังปล่อย โดยต้องการอบรมเป็นกลุ่มๆ ไม่เกิน ๕๐ คน หรือให้การแนะนำเป็นรายบุคคล รวมทั้งต้องการให้ครอบครัวและเจ้าหน้าที่หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ให้เข้ามาร่วมกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ในการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย พบว่า ผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่อยู่ในช่วงเวลาการจัดอบรมของเรือนจำ นอกจากนี้ ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ต้องการเปิดเผยตนเองเพื่อได้อยู่ในสังคมอย่างเปิดเผย และต้องการความช่วยเหลือ ส่วนใหญ่ได้ลงนามในแบบยินยอมเปิดเผยข้อมูลตามโครงการเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์แล้ว แต่มีบางส่วน ที่ไม่เปิดเผยข้อมูลเพราะไม่เคยรับทราบเกี่ยวกับโครงการเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์มาก่อน ในด้านความต้องการภายหลังการปล่อยตัว นั้นผู้ต้องขังมีความต้องการภายหลังจากการปล่อยตัว คือ ต้องการให้ช่วย ให้ช่วยเรื่อง การหางานและทุนประกอบอาชีพ

๒. ศักยภาพการมีส่วนร่วมของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ กับการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ พิจารณาในด้านความพร้อม ๔ ประเด็น คือ ด้านเจ้าหน้าที่ ด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านการติดตามและประเมินผล **ด้านเจ้าหน้าที่** หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน

พื้นที่ความหมายเจ้าหน้าที่เฉพาะรับผิดชอบการดำเนินงานร่วมกับเรือนจำในการบูรณาการภาคสังคม เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังและครอบครัว โดยเจ้าหน้าที่ มีความตระหนัก มีความจริงใจในการป้องกันแก้ไข ปัญหาอาชญากรรมโดยเห็นว่าการป้องกันอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ มีทัศนคติที่ดีในการยอมรับผู้เคยต้องโทษให้อยู่ร่วมกับสังคม โดยการให้ความร่วมมือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในเรือนจำเพื่อให้ผู้ต้องขังมีความพร้อมที่จะอยู่ในสังคมภายนอก **ด้านงบประมาณ** หน่วยงานมีความพร้อม ด้านงบประมาณที่จะสนับสนุนการดำเนินงาน โดยมีข้อบัญญัติงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือ ผู้ต้องขังและครอบครัวในฐานะผู้ด้อยโอกาสทางสังคม **ด้านนโยบาย** หน่วยงานองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในพื้นที่มีความพร้อมด้านนโยบายดังจะเห็นได้จากผู้บริหารของหน่วยงานได้ร่วมลงนามในบันทึก ข้อตกลงว่าด้วยการประสานความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการติดตามดูแลผู้ต้องขัง ภายหลังการปล่อยตัวและครอบครัว มีการจัดทำแผนดูแลผู้ด้อยโอกาสกลุ่มผู้พ้นโทษ มีการจัดทำข้อมูล ผู้ด้อยโอกาสทุกประเภทเพื่อติดตามช่วยเหลือไม่เจาะจงผู้พ้นโทษ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้ด้อยโอกาส เข้าร่วม มีการส่งผู้แทนของหน่วยงานร่วมเป็นกรรมการต่างๆ ของเรือนจำ แต่ในด้านติดตามประเมินผล พบว่า ไม่มีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นทางการ

๓. ศักยภาพของเรือนจำในการมีส่วนร่วมในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ พิจารณาความพร้อม ในด้านเจ้าหน้าที่ ด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านติดตามประเมินผลพบว่า **ด้านเจ้าหน้าที่** เรือนจำมีการประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ มีการจัดตั้งทีมงาน สหวิชาชีพดำเนินงานเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ทีมงานส่วนใหญ่มีความเสียสละ มุ่งมั่น ตั้งใจ ทำงาน มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ต้องโทษ ซึ่งโดยรวมเจ้าหน้าที่เรือนจำมีความพร้อมในการดำเนินงานเครือข่าย สังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์ ถึงแม้ว่าเจ้าหน้าที่ทีมงานสหวิชาชีพเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ในเรือนจำ ได้รับมอบหมายงานหลายหน้าที่และมีปริมาณงานในความรับผิดชอบมากก็ตาม ด้านความรู้เรื่อง การบูรณาการภาคสังคมพบว่าเจ้าหน้าที่ผู้ประสานเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ส่วนใหญ่ขาดความรู้ความ เข้าใจ **ด้านนโยบาย** เรือนจำให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคสังคมโดยมีการลงนามในบันทึก ข้อตกลงว่าด้วยการประสานความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการติดตามดูแลผู้ต้องขัง ภายหลังพ้นโทษและญาติ มีการกำหนดตัวชี้วัด มีการมอบหมายเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะในลักษณะ ทีมงานสหวิชาชีพ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างงานพบว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมีการส่งต่อข้อมูล ผู้ต้องขังให้กับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ที่ผู้ต้องขังจะไปมีภูมิลำเนาภายหลังปล่อยตัวมีการจัด กิจกรรมนำผู้ต้องขังเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เพื่อประโยชน์ของสังคม มีการจัดกิจกรรมร่วมกับภาคสังคม ภายในเรือนจำโดยมีความพร้อมเรื่องสถานที่จัดกิจกรรมในเรือนจำ **ด้านงบประมาณ** มีการประสานขอรับ การสนับสนุนงบประมาณไปยังหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ **ด้านการติดตามประเมินผล** มีการติดตามประเมินผลการทำงานแต่ไม่ได้นำผลการประเมินมาปรับใช้ในการวางแผนการดำเนินงาน

เมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่า เรือนจำมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และถ้าจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเรือนจำควรมีการกำกับดูแล ติดตามการปฏิบัติงานของทีมงานสหวิชาชีพเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ในงานเรือนจำอย่างเป็นระบบและ ต่อเนื่อง รวมทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ผู้ประสานเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ควรได้รับการพัฒนาศักยภาพใน ด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการภาคสังคมและเทคนิคการเป็นผู้ประสานงานที่ดี

๔. การมีส่วนร่วมที่จะป้องกันการกระทำผิดซ้ำ พบว่า การมีส่วนร่วมที่จะเป็นการป้องกันกระทำ ผิดซ้ำกำหนดได้เป็น ๓ ระยะ คือก่อนผู้ต้องขังสู่เรือนจำ ระหว่างผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ และภายหลังปล่อย ตัว โดยมี หน่วยงาน และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้ต้องขัง ญาติผู้ต้องขัง เรือนจำ

หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน และภาคสังคมอื่นๆ ที่ต้องการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบด้วยการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล โดยคำนึงถึงความพร้อมความต้องการของผู้ต้องขังมาเป็นอันดับแรก และศักยภาพของเรือนจำและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่สำคัญ

๕. รูปแบบแนวทางการมีส่วนร่วมที่จะป้องกันการกระทำผิดซ้ำ พบว่าหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมที่จะป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ประกอบด้วยผู้ต้องขัง ญาติผู้ต้องขัง เรือนจำ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน และภาคสังคมอื่นๆ โดยมีส่วนร่วมดังนี้

๕.๑ การมีส่วนร่วมของผู้ต้องขัง

ก่อนเข้าสู่ระบบเรือนจำ ด้วยการไม่ยุ่งเกี่ยวกับการประพาศติผิดกฎหมาย รู้สำนึกผิดในการกระทำผิดกฎหมายครั้งก่อนประพาศติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในชุมชนนำประสบการณ์ที่ได้รับจากการต้องโทษครั้งก่อนมาเป็นวิทยาทานแก่คนในครอบครัว/ชุมชน

ระหว่างต้องโทษอยู่ในเรือนจำ ด้วยการยินยอมเปิดเผยข้อมูล เมื่อมีปัญหาในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำต้องปรึกษาเจ้าหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหาให้ผู้ต้องขังอย่างตรงจุดและตรงตามความต้องการ

ภายหลังปล่อยตัว ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่คนในชุมชนเพื่อการป้องกันไม่ให้คนอื่นกระทำผิดร่วมเป็นวิทยากรกับเรือนจำในการบรรยายประสบการณ์ตรงที่ได้รับภายหลังพ้นโทษและได้รับความช่วยเหลือจากภาคสังคม การปรับตัวกับสังคม การปรับปรุงตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง และดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

๕.๒ การมีส่วนร่วมของญาติ

การเข้าสู่ระบบเรือนจำ ด้วยการสอดส่องดูแลไม่ให้บุคคลในครอบครัวไปยุ่งเกี่ยวกับการประพาศติผิดกฎหมายต่างๆ ให้ความร่วมมือกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ในการเป็นหูเป็นตาสอดส่องดูแลครอบครัว ชุมชน ให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมทุกรูปแบบ เพื่อเป็นการป้องกันอย่างไม่เป็นทางการ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางชุมชน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ จัดขึ้นในการป้องกันปัญหาอาชญากรรม

ระหว่างต้องโทษอยู่ในเรือนจำ ด้วยการให้การสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังในเรื่องต่างๆ เช่น สิ่งของเครื่องใช้ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าไม่ได้ทอดทิ้งผู้ต้องขัง หมั่นมาเยี่ยมเยียนผู้ต้องขังอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ผู้ต้องขังมีกำลังใจในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำต่อไป เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เรือนจำจัดขึ้นในการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังและเป็นการคืนคนดีสู่สังคมต่อไป การให้ข้อมูลที่สำคัญแก่เจ้าหน้าที่เพื่อให้การแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังได้ตรงตามความเป็นจริง

ภายหลังปล่อยตัว ด้วยการให้การยอมรับผู้ต้องขังในการกลับคืนสู่ครอบครัว ตลอดจนให้การอุปการะดูแลผู้ต้องขังในเรื่องต่างๆ ให้กำลังใจ ไม่ซ้ำเติมและให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ แก่ผู้ต้องขังในทางที่ถูกต้องเหมาะสม ดึงผู้ต้องขังไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกลุ่มเพื่อนที่ไม่ดีหรือกลุ่มที่มีแนวโน้มจะประกอบอาชญากรรมหรือสิ่งที่ผิดกฎหมายเป็นการตัดวงจรที่จะกลับเข้าสู่การกระทำผิดซ้ำ สนับสนุนให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมกิจกรรมที่ดีของครอบครัว ชุมชน หรือหน่วยงานของรัฐจัดขึ้น สนับสนุนในเรื่องของการทำงานให้ทำหรือสนับสนุนในเรื่องของเงินทุนในการประกอบอาชีพต่อไป

๕.๓ การมีส่วนร่วมของเรือนจำ

ก่อนเข้าสู่ระบบเรือนจำ ด้วยการตรวจสอบข้อมูลผู้ต้องขังมีประวัติการกระทำผิดซ้ำหรือไม่ มีข้อมูลการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่เป็นระบบสามารถตรวจสอบข้อมูลของผู้ต้องขังแต่ละรายได้อย่างถูกต้อง

ระหว่างต้องโทษอยู่ในเรือนจำ

ด้านผู้ต้องขัง ด้วยการให้ข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริงเพื่อนำไปเป็นข้อมูลการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังรายบุคคลได้อย่างถูกต้อง ให้ผู้ต้องขังมีความพร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับบุคคลต่างๆ ในสังคมได้อย่างปกติสุขภายหลังพ้นโทษ

ด้านเจ้าหน้าที่ ด้วยการแต่งตั้งทีมงานรับผิดชอบ คัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมมีทัศนคติที่ดีทำหน้าที่ประสานงานติดตามการทำงานอย่างสม่ำเสมอ จัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่เหมาะสมแก่ผู้ต้องขัง ให้ความรู้แก่ผู้ต้องขังเพื่อเข้าใจและเห็นประโยชน์ในการเปิดเผยข้อมูล จิตวิทยาการที่มีความรู้อย่างแท้จริง จัดอบรมวิชาชีพที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ต้องขังและสังคมเพื่อนำไปประกอบอาชีพได้จริงภายหลังปลดปล่อย ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีบัตรประจำตัวประชาชนเพื่อรองรับการหางานภายหลังพ้นโทษ ให้คำแนะนำผู้ต้องขังให้มีการปรับทัศนคติยอมรับต่อการกระทำผิดของตนเองและให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมด้วยการยอมเปิดเผยข้อมูลและให้ความร่วมมือกับเรือนจำ ภาคสังคมและครอบครัว ประสานข้อมูลผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวไปยังหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ล่วงหน้าก่อนปล่อย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการ ขั้นตอนและวิธีการในการนำแนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดียาเสพติดโดยการทำเกษตรอินทรีย์ และเพื่อให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์ของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) มีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีผู้กำลังถูกต้องขังคดียาเสพติดที่ต้องโทษ ณ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีในปัจจุบัน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายจะแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับหน่วยงานและระดับบุคคล ดังนี้

ระดับหน่วยงาน ได้แก่ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

ระดับบุคคล ได้แก่ ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่ต้องโทษ ณ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง อาทิเช่น วิทยากรผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ และเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus group) ในการศึกษาปัญหา อุปสรรค กระบวนการของการดำเนินโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินการ จากกลุ่มผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการ วิทยากรผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารโครงการ

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation data collection) ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในด้านความครบถ้วนของข้อมูล ความเป็นจริงของข้อมูล และความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Valid and reliable) โดยการศึกษาจากแหล่งที่มาต่างๆ ของข้อมูลหลายแหล่ง การใช้มุมมองทางทฤษฎีหลายๆ ทฤษฎี ตรวจสอบซึ่งกันและกัน และถ่ายทอดตรวจสอบระหว่างเพื่อนร่วมวิจัย และผู้เกี่ยวข้องทุกขั้นตอนของการวิจัย ประกอบด้วย

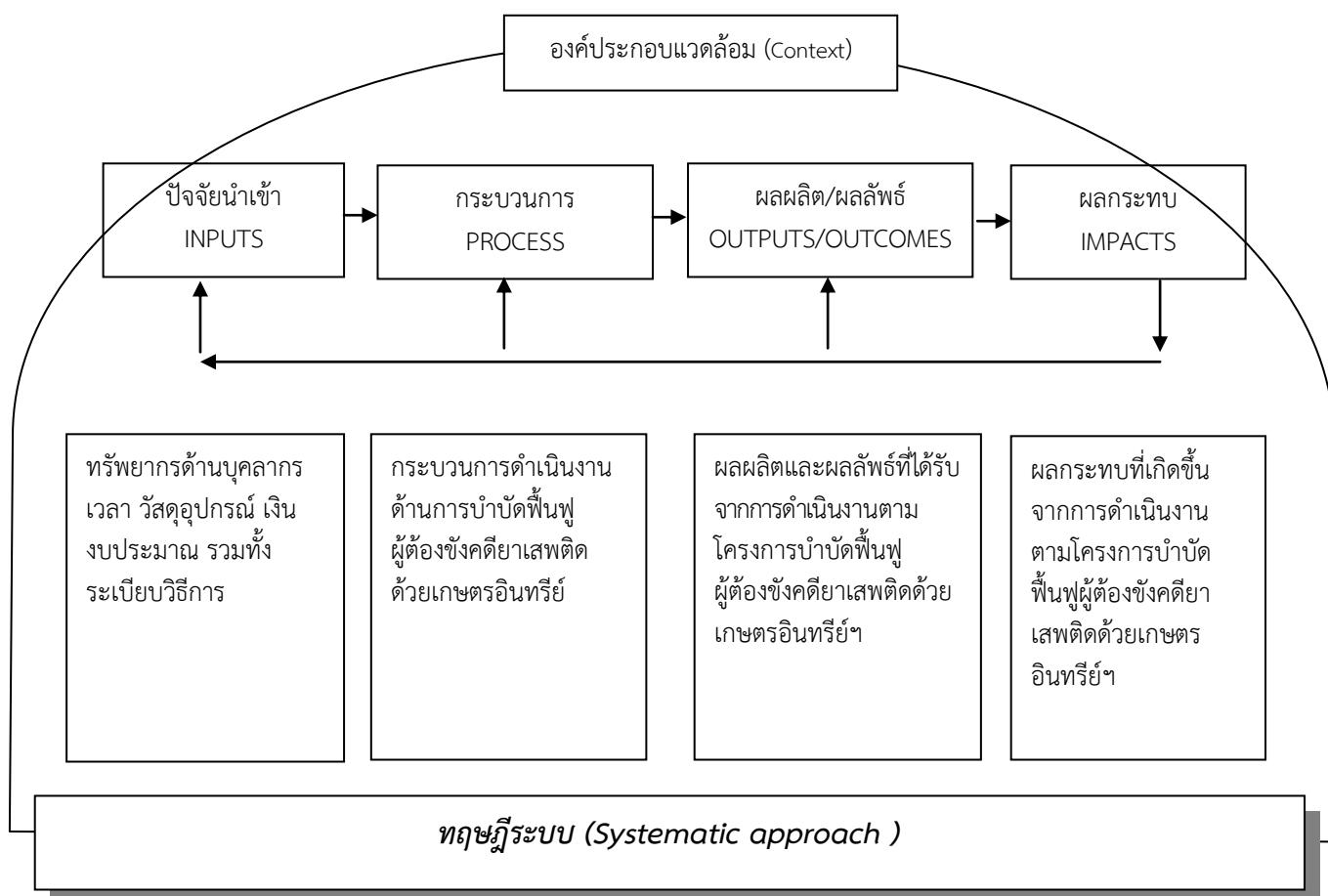
๑. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูล ผู้ให้บุคคลต่างบุคคลกันหรือการได้มาของข้อมูลต่างกันแล้วข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิมหรือไม่

๒. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้การสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือการสนทนากลุ่ม พร้อมกับการศึกษาเอกสารประกอบ

๓. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลต่างกันอย่างไร แทนการใช้ผู้วิจัยคนเดียวทั้งหมด ซึ่งจะสร้างความแน่ใจได้ดีกว่าผู้วิจัยเพียงคนเดียว

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

**การดำเนินโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์
ของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี**

จากแผนภาพที่ ๓.๑ สามารถอธิบายได้ว่าการศึกษาวิจัยกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งนี้ อิงกรอบแนวคิด/ทฤษฎีระบบ (Systematic approach) และทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Action) เป็นรากฐานในการตีความหมายผลการวิเคราะห์และเป็นแนวทางสำหรับประกอบการใช้ดุลยพินิจตัดสินคุณค่า (Value judgment) หรือประเมินผลของการดำเนินการโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ๔ ประเด็น/มิติหลัก ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าสู่กระบวนการดำเนินงาน (Inputs) กระบวนการดำเนินงาน (Process) ผลผลิต/ผลลัพธ์ (Outputs/Outcomes) และผลกระทบทางบวกและลบ (Impacts) ภายใต้การคำนึงถึงบริบทหรือองค์ประกอบแวดล้อม (Context) โดยการจำแนกประเด็นในการศึกษาวิจัยนี้อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการกระทำ (Theory of Action) ดังมีรายละเอียดการศึกษาวิจัยในแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ การศึกษาวิจัยกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจ

ประเด็นหรือมิติของการดำเนินการ	เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผล
๑. ผลที่ได้รับหรือผลสัมฤทธิ์	๑. การวัดผลกระทบของปัญหาทั้งหมด ผลผลิต ผลลัพธ์
๒. กระบวนการดำเนินงานโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒.๑ รูปแบบ กิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินการ ๒.๒ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๒. การประเมินผลรูปแบบ กิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินการโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒.๑ การประเมินรูปแบบ กิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินการของโครงการ ๒.๒ การวัดเจตคติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
๓. กิจกรรมที่ป้อนเข้าในการปฏิบัติตามโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๓. การประเมินผลของกิจกรรมที่เป็นตัวแปรในการส่งเสริมให้ดำเนินการโครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือวิจัย ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สำหรับการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของวิทยากรผู้ให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์โดยจำแนกข้อมูล (Typological analysis) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison Analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction)

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาโครงการกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวมาแล้วในบทที่ ๓ ซึ่งได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ต้องขังคดียาเสพติดของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี ที่ร่วมในโครงการกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

๔.๑ กระบวนการ วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินงาน

กระบวนการฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ๓ ขั้นตอน คือ

๑. สอบถามความสมัครใจ : โดยเริ่มจากปิดประกาศประชาสัมพันธ์หลักสูตรการฝึกอบรมให้ผู้ต้องขังได้ทราบ จากนั้นจะให้ผู้สนใจกรอกใบสมัคร ต่อจากนั้นเข้าสู่กระบวนการคัดเลือกของคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังและปิดประกาศผลการคัดเลือกให้ผู้ต้องขังได้ทราบ

๒. การอบรมภาคทฤษฎี : โดยศูนย์เป็นผู้กำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม โดยมีตารางและเอกสารประกอบการฝึกอบรมโดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญของศูนย์ฯและมีการสอบถามผ่านจะได้รับการฝึกอบรมภาคปฏิบัติต่อไป

๓. การฝึกภาคปฏิบัติ : โดยนำความรู้จากภาคทฤษฎีมาปฏิบัติในแปลงจริงตามตารางการฝึกอบรมที่ศูนย์ฯกำหนด ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเก็บผลผลิต โดยมีการสอบเช่นเดียวกับภาคทฤษฎี ซึ่งหลังจากผู้เข้ารับการอบรมได้ผ่านการสอบภาคปฏิบัติแล้วจะได้รับวุฒิบัตรรับรองการผ่านการฝึกอบรมและถ้าหากผู้เข้ารับการฝึกอบรมและได้รับวุฒิบัตรรับรองครบทุกกระบวนการของศูนย์ฯแล้ว ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้รับประกาศนียบัตรการผ่านการฝึกอบรมด้านเกษตรอินทรีย์จากศูนย์พัฒนาการฝึกวิชาชีพเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่กรมราชทัณฑ์

การอบรมภาคทฤษฎีการปลูกพืชอินทรีย์ ประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น ๑๒ กระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑. การฝึกวิชาชีพผลิตขยายหัวเชื้อจุลินทรีย์สำหรับใช้ในการเกษตร
๒. การฝึกวิชาชีพผลิตปุ๋ยอินทรีย์ : ปุ๋ยหมักอินทรีย์และปุ๋ยหมักอัดเม็ด “ขงโค” สำหรับนำไปใช้ในการปรับปรุงดินและเพาะปลูกพืช
๓. การฝึกวิชาชีพผลิตสมุนไพร : ผลิตสารสกัดสมุนไพร สำหรับนำไปใช้ในการฉีดป้องกันแมลงและป้องกันโรคต่างๆ
๔. การฝึกวิชาชีพผลิตน้ำส้มควันไม้ : ผลิตน้ำส้มควันไม้ขงโค สำหรับนำไปผสมกับสมุนไพร เพื่อใช้ในการฉีดป้องกันแมลงที่มารบกวนพืช ผัก ผลไม้ทุกชนิด

๕. การฝึกวิชาชีพผลิตและขยายเชื้อป้องกันโรคพืช:ผลิตภัณฑ์เชื้อไตรโคเดอร์มาและเชื้อบีทีเพื่อนำไปใช้ในการป้องกันโรคพืชต่าง ๆ

๖. การฝึกวิชาชีพผลิตฮอร์โมนเพื่อเร่งการเจริญเติบโตและผลผลิต:ผลิตภัณฑ์ฮอร์โมนไคโตซาน “ซงโค” สำหรับเร่งการเจริญเติบโต

๗. การฝึกวิชาชีพผลิตพืชอินทรีย์ : ผลิตพืชอินทรีย์ตามกระบวนการต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย

๗.๑ การแก้ปัญหาดินเค็มและการเตรียมดิน

๗.๒ การเพาะกล้า : การตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ การหยอดเมล็ด การดูแลรักษาการงอกและแปลงเพาะชำ

๗.๓ การปลูกพืช : การปลูกสลัด การปลูกมะเขือเทศ เป็นต้น

๗.๔ การดูแลรักษา

๗.๕ การเก็บเกี่ยว

๗.๖ การบรรจุภัณฑ์

๘. การฝึกวิชาชีพปลูกข้าวอินทรีย์ด้วยวิธีการโยนกล้า

๘.๑ การปรับสภาพดิน

๘.๒ การเพาะกล้า

๘.๓ การโยนกล้า

๘.๔ การดูแลรักษา

๘.๕ การเก็บเกี่ยว

๙. การฝึกวิชาชีพปลูกพืชสมุนไพรอินทรีย์

๙.๑ การเตรียมดิน

๙.๒ การเพาะกล้า

๙.๓ การปลูก

๙.๔ การดูแลรักษา

๙.๕ การเก็บเกี่ยว

๑๐. การฝึกวิชาชีพเพาะเห็ดอินทรีย์

๑๐.๑ การบรรจุเชื้อเห็ด

๑๐.๒ การอบเชื้อเห็ด

๑๐.๓ การเพาะเลี้ยงเห็ด

๑๑. การฝึกวิชาชีพเลี้ยงสัตว์ด้วยระบบชีววิถี

๑๑.๑ การเลี้ยงหมู หมูหลุม

๑๑.๒ การเลี้ยงปลา

๑๑.๓ การเลี้ยงไก่

๑๑.๔ การเลี้ยงเป็ดเทศ

๑๑.๕ การเลี้ยงกบ

๑๑.๖ การเลี้ยงตะพาบ

๑๒. การฝึกวิชาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์

๑๒.๑ การทำน้ำผักสลัด

๑๒.๒ การทำน้ำสมุนไพร

๑๒.๓ การทำถ่วงอก

ทั้งนี้ทางทัศนสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีได้ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ นำกระบวนการเรียนรู้ทั้ง ๑๑ กระบวนการเรียนรู้ มากำหนดเป็นหลักสูตรเพื่อใช้ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่มีความสมบูรณ์ เป็นมาตรฐาน และเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยได้กำหนดรายละเอียดต่างๆ ดังนี้

๑. โครงการฝึกอบรมการผลิตขยายเชื้อจุลินทรีย์เชิงปฏิบัติการ

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๔๐ คน
- ระยะเวลาในการฝึกอบรม
  - ภาคทฤษฎี จำนวน ๒ วัน
  - ภาคปฏิบัติ จำนวน ๘ วัน
- ขบวนการในการเรียนรู้
  - การเพาะเลี้ยงหัวเชื้อ
  - การเตรียมธาตุอาหาร
    - การขยายปริมาณจุลินทรีย์
    - การบรรจุผลิตภัณฑ์

๒. โครงการฝึกอบรมการผลิตปุ๋ยหมักและปุ๋ยอัดเม็ดอินทรีย์เชิงปฏิบัติการ

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๔๐ คน
- ระยะเวลาในการฝึกอบรม
  - ภาคทฤษฎี จำนวน ๒ วัน
  - ภาคปฏิบัติ จำนวน ๕๐ วัน
- ขบวนการในการเรียนรู้
  - การคัดเลือกวัสดุที่จะใช้
  - การผสมปุ๋ย
  - การหมักและการดูแล
  - การอัดเม็ด
  - การบรรจุผลิตภัณฑ์

๓. โครงการฝึกอบรมการสกัดสมุนไพรป้องกันโรคและแมลงเชิงปฏิบัติการ

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๔๐ คน
- ระยะเวลาในการฝึกอบรม
  - ภาคทฤษฎี จำนวน ๒ วัน
  - ภาคปฏิบัติ จำนวน ๒ วัน
- ขบวนการในการเรียนรู้
  - การคัดเลือกชนิดของสมุนไพร
  - วิธีการย่อยสมุนไพรของแต่ละชนิด
  - วิธีการสกัดสมุนไพร
    - สกัดด้วยความร้อน

- สกัดด้วยสารสกัดอินทรีย์
- สกัดด้วยการหมัก
- การบรรจุผลิตภัณฑ์

๕. โครงการฝึกอบรมการผลิตฮอร์โมนไตรโคซานสำหรับสร้างการเจริญเติบโตและเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตเชิงปฏิบัติการ

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๔๐ คน
- ระยะเวลาในการฝึกอบรม
  - ภาคทฤษฎี จำนวน ๒ วัน
  - ภาคปฏิบัติ จำนวน ๒๐ วัน
- ขบวนการในการเรียนรู้
  - การเตรียมและคัดเลือกวัตถุดิบ
  - การสกัดด้วยสารสกัดอินทรีย์
  - การดูแลระหว่างการหมัก
  - การบรรจุผลิตภัณฑ์

๕. โครงการฝึกอบรมการปลูกผักสลัดอินทรีย์เชิงปฏิบัติการ

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๔๐ คน
- ระยะเวลาในการฝึกอบรม
  - ภาคทฤษฎี จำนวน ๓ วัน
  - ภาคปฏิบัติ จำนวน ๔๕ วัน
- ขบวนการในการเรียนรู้
  - การเตรียมดิน
  - การเพาะกล้า
  - การปลูก
  - การดูแลรักษา
  - การเก็บเกี่ยว
  - การบรรจุผลิตภัณฑ์

๖. โครงการฝึกอบรมการบรรจุผลิตภัณฑ์พืชเชิงปฏิบัติการ

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๔๐ คน
- ระยะเวลาในการฝึกอบรม
  - ภาคทฤษฎี จำนวน ๒ วัน
  - ภาคปฏิบัติ จำนวน ๓๐ วัน
- ขบวนการในการเรียนรู้
  - การทำความสะอาด
  - การล้าง
  - การตัดแต่ง
  - การชั่งน้ำหนัก
  - การเก็บเกี่ยว
  - การบรรจุผลิตภัณฑ์

- การดูแลภายหลังการบรรจุ
- การขนส่ง

๗. โครงการฝึกอบรมการผลิตก้อนเห็ดและเพาะเลี้ยงเห็ดเชิงปฏิบัติการ

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๔๐ คน
- ระยะเวลาในการฝึกอบรม
  - ภาคทฤษฎี จำนวน ๒ วัน
  - ภาคปฏิบัติ จำนวน ๖๐ วัน
- ขบวนการในการเรียนรู้
  - การเตรียมวัตถุดิบ
  - การผสมวัตถุดิบ
  - การบรรจุก้อนเห็ด
  - การนึ่งฆ่าเชื้อก้อนเห็ด
  - การใส่เชื้อเห็ด
  - การบ่มเชื้อเห็ดและการดูแลรักษา
  - การเปิดดอกเห็ด
  - การเก็บเกี่ยว
  - การบรรจุผลิตภัณฑ์

๘. โครงการฝึกอบรมการผลิตอาหารเลี้ยงสุกรเชิงปฏิบัติการ

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๔๐ คน
- ระยะเวลาในการฝึกอบรม
  - ภาคทฤษฎี จำนวน ๒ วัน
  - ภาคปฏิบัติ จำนวน ๓๐ วัน
- ขบวนการในการเรียนรู้
  - การเตรียมวัตถุดิบ
  - การต้มและผสมวัตถุดิบ
  - การให้อาหาร
  - การดูแลด้วยระบบชีววิธี

(รายละเอียดดังภาพปรากฏในภาคผนวก)

๔.๒ ผลการดำเนินโครงการกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้ต้องขังที่สมัครใจเข้ารับการฝึกอบรมในแต่ละหลักสูตร เมื่อจบหลักสูตรแล้วจะได้รับการรับรองการผ่านการฝึกอบรม ทั้งนี้หากผู้ต้องขังเข้ารับการฝึกอบรมครบทั้ง ๘ หลักสูตรทางทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีจะออกใบประกาศนียบัตรโดยกรมราชทัณฑ์ให้ ซึ่งผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษแล้วสามารถนำไปประกาศนียบัตรนี้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ และเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ได้อีกด้วย

นอกจากนี้ทางโครงการยังได้ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการให้แก่มูลนิธิพระดาบส โครงการในพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น

สำหรับโครงการนี้ได้มีการเจรจาเพื่อขอรับการสนับสนุนต่อยอดทางด้านทุนและที่ดินทำกินให้แก่ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการและพันธมิตรแล้ว โดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (สปก.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และธนาคารอิสลาม

จากผลการดำเนินงานทำให้โครงการนี้ได้รับการรับรองมาตรฐานผลผลิตจากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ เกษตรปลอดภัย จากกรมวิชาการเกษตร ออร์แกนิกไทยแลนด์ (Organic Thailand) จากกรมส่งเสริมการเกษตร หัวเชื้อจุลินทรีย์ จากกรมพัฒนาที่ดิน และสถาบันบริหารตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปุ๋ยอินทรีย์ จากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

ทั้งนี้เมื่อดำเนินโครงการไปแล้วจะมีการประเมินผลผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการทุกเดือน ซึ่งพบว่าภายหลังดำเนินโครงการแล้วผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทำให้มีความรับผิดชอบ และสภาพจิตใจที่ดีขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังศศียาเสพติดของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน ๒๔ คน สรุปผลได้ดังนี้

๑. ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการมีความสมัครใจเข้าร่วมโครงการ
๒. การเข้าร่วมโครงการทำให้ผู้ต้องขังได้รับความรู้เพิ่มเติมหลายอย่าง
๓. ช่วยให้ผู้ต้องขังได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงและไม่มีเวลาคิดเรื่องอื่นๆ
๔. ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการเห็นว่า การเข้าร่วมโครงการเป็นทางเลือกของอาชีพ
๕. ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการเห็นว่า การเข้าร่วมโครงการทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง
๖. ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ ๕๘.๓ มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง
๗. ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ ๒๕ เมื่อได้ทราบว่ามีโครงการความร่วมมือระหว่างทัณฑ

สถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีและ สปก. ธกส. และธนาคารอิสลามในการให้ความช่วยเหลือด้านทุนและที่ดินทำกินแล้ว ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการความร่วมมือดังกล่าวหลังจากพ้นโทษ

๔.๓ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน รวมทั้งข้อมูลข้อเท็จจริงจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มีปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินการดังนี้

๑. ผู้บริหารโครงการพบว่า ผู้อำนวยการทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีคนปัจจุบัน เป็นทั้งหัวหน้าโครงการและผู้บริหารโครงการที่ดำเนินการผลักดันโครงการดังกล่าวทั้งในด้านการปฏิบัติและในด้านนโยบายระดับสูง รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของเกษตรอินทรีย์ตามแนวทางของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการนี้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

๒. งบประมาณ พบว่า โครงการดังกล่าวได้รับการจัดสรรงบประมาณตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ๒๕๕๓ - ๒๕๕๕ เพื่อคืนคนดีสู่สังคม โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ จำนวน ๓,๒๖๔,๐๐๐บาท (สามล้านสองแสนหกหมื่นสี่พันบาทถ้วน) ปีงบประมาณ ๒๕๕๔ ได้รับการ

จัดสรรเป็นเงิน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านบาทถ้วน) และปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ก็จะได้รับการจัดสรรงบประมาณอีก

๓. วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ พบว่า งบประมาณที่ได้รับจัดสรรเพียงพอต่อการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในโครงการ ทำให้โครงการสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

๔. สถานที่/พื้นที่ พบว่า ในการดำเนินการใช้พื้นที่ของทัศนสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี จำนวน ๑๐ ไร่ ซึ่งเพียงพอต่อการดำเนินโครงการในการจัดอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

๕. วิทยากรพบว่า ได้รับความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ในเรื่องของการกำหนดรูปแบบ วิธีการ หลักสูตร และดำเนินการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยในการรับรองคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และให้อบรมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ปุย และเห็ด เป็นต้น

๖. การเล็งเห็นประโยชน์ของผู้เข้าร่วมโครงการพบว่า มีหลากหลายความเห็นพอสรุปได้ว่า ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการได้รับความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทำให้สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษ และ เป็นทางเลือกของอาชีพสำหรับผู้ต้องขังที่ไม่มีพื้นฐานหรือภูมิหลังในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาก่อน รวมทั้งในระหว่างต้องขังทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง และทำให้สุขภาพจิตดี ไม่มี ความกังวล และไม่มีเวลาคิดเรื่องอื่นๆ นอกจากนี้ในระหว่างฝึกภาคปฏิบัติผู้ต้องขังมีรายได้สะสมจากการปันผลจากการขายผลผลิต เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในอนาคตตามสมควร

๗. ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อาทิ ในเรื่องขององค์ความรู้ การตลาด และแหล่งทุน รวมทั้งพื้นที่ในการดำเนินโครงการ ได้แก่ พื้นที่ สปก. พื้นที่ ต.บ้านไร่ อ.ห้วยเขย่ง จังหวัดกาญจนบุรีซึ่งประชาชนบริจาคให้จำนวน ๒๐ ไร่ และจังหวัดปทุมธานี

๘. คุณภาพของผลผลิตที่ได้รับ/การยอมรับ พบว่า ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของโครงการมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ โดยได้รับการรับรองมาตรฐานตราสัญลักษณ์ Organic Thailand ทำให้ตลาดมีความต้องการสูง ซึ่งได้มีการวางจำหน่ายใน Top Supermarket และเครือเซทรัลพัฒนา

๙. ทศนคติของเจ้าหน้าที่ พบว่า เจ้าหน้าที่มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการดังกล่าว และเล็งเห็นประโยชน์ที่ทำให้ผู้ต้องขังสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น

๔.๔ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ

๑. ด้านนโยบาย เนื่องจากเป็นนโยบายที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง พ.ศ. ๒๕๕๓ – ๒๕๕๕ ให้ทำเป็นโครงการนำร่อง ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าวเกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลชุดที่ผ่านมา ดังนั้นปัญหาที่น่าเป็นห่วงในอนาคต คือ หากรัฐบาลใหม่ยกเลิกแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็งลง โครงการนี้ก็อาจจะได้รับผลกระทบตามมา

๒. ด้านผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการเมื่อพ้นโทษออกไปแล้วจะประสบปัญหาสำคัญ ๒ ประการคือ ที่ดินทำกิน และเงินทุนในการดำเนินการ

๓. ด้านทัศนคติของสังคมภายนอก เนื่องจากสังคมภายนอกยังมีทัศนคติเชิงลบต่อผู้ต้องขังทำให้ผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษออกมาได้รับโอกาสและการยอมรับจากสังคมน้อย

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

จากผลการศึกษาพบว่ากระบวนการ ขั้นตอนและวิธีการในการทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้แนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาเสพติดตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ๔ นั้นทำให้ผู้ต้องขังได้รับความรู้ทั้งทางทฤษฎี และมีประสบการณ์ในทางปฏิบัติในการประกอบอาชีพเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่หรือเกษตรอินทรีย์โดยได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีชีวภาพที่ทันสมัย ทำให้ผู้ต้องขังที่เข้าฝึกอบรมสามารถพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมประสบการณ์ซึ่งมีผู้เข้าร่วมโครงการหลายคนสามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้อื่นได้ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชนเมื่อเขาพ้นโทษออกไปประกอบอาชีพเกษตรอินทรีย์และหากผู้ต้องขังที่พ้นโทษจะได้น้อมนำแนวความคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีพในสังคมได้อย่างพอเพียง ใช้ชีวิตอย่างมีเหตุและผลมีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน เป็นที่ยอมรับของสังคมซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันมิให้ผู้เคยถูกต้องขังกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก แต่อย่างไรก็ตามในการปลูกฝังแนวความคิดดังกล่าวตามโครงการนี้ซึ่งอยู่ช่วงเริ่มต้นยังมีได้มีเนื้อหาทางทฤษฎีหรือหลักการปฏิบัติตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักสูตรเฉพาะที่จะอบรมผู้ต้องขังควบคู่ไปกับการทำเกษตรอินทรีย์จึงอาจทำให้โครงการนี้ยังไม่สามารถดำเนินการได้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือนโยบายของกระทรวงยุติธรรมในการคืนคนดีสู่สังคม แต่อย่างไรก็ตามเป็นโครงการที่ผู้บริหารในระดับกำหนดนโยบายให้ความสำคัญ และให้การสนับสนุนทั้งในเรื่องของงบประมาณ และกำหนดให้เป็นโครงการนำร่องเพื่อทดลองดำเนินการ ซึ่งจะมีการขยายผลในทัณฑสถานอื่นๆ ต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานยังไม่พบปัญหาอุปสรรคที่จะทำให้โครงการนี้ไม่ประสบความสำเร็จมากนักดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้รับผิดชอบโครงการได้นำไปพิจารณาดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาการดำเนินการทั้งเชิงนโยบายและการปฏิบัติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยมีข้อสังเกต/ข้อเสนอแนะที่จะเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น สรุปได้ดังนี้

๑. เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการนำร่อง ผู้บริหารโครงการและทีมงานมีความพร้อมและความเข้าใจและได้รับความสนับสนุนเป็นอย่างดี จึงยังไม่ปรากฏปัญหาในการดำเนินงานโครงการ แต่เพื่อให้โครงการนี้ได้รับการสานต่อ และขยายผลไปยังทัณฑสถานอื่นๆ กระทรวงยุติธรรมต้องมอบเป็นนโยบายให้กรมราชทัณฑ์ทำแผนงาน/โครงการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดีอาเสพติดด้วยเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเตรียมผู้บริหารโครงการและทีมงาน พร้อมจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างจริงจัง

๒. ด้านที่ดินทำกิน กระทรวงยุติธรรมควรทำข้อตกลงร่วมกันกับ สปก. เพื่อจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ผู้พ้นโทษที่ไม่มีที่ดินทำกิน ได้มีที่ดินเพื่อทำการเกษตรสำหรับการพึ่งตนเองและครอบครัวต่อไป

๓. ด้านเงินทุนในการดำเนินการ กระทรวงยุติธรรมต้องมีนโยบายให้กรมราชทัณฑ์ดำเนินการจัดตั้งกองทุนกู้ยืมสำหรับผู้พ้นโทษให้มีเงินทุนสำรองเบื้องต้น

๔. กระทรวงยุติธรรมจะต้องมีการรณรงค์โครงการดังกล่าว ในกรณีการคืนคนดีสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่ผู้พ้นโทษจำนวนมากจะได้รับการยอมรับเข้าทำงานด้านการเกษตรกับหน่วยงานต่างๆ ได้เพิ่มขึ้น

๕. ควรเพิ่มเนื้อหาและหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรให้มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการเมื่อพ้นโทษ แม้ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรอินทรีย์ ก็สามารถนำความรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้

บรรณานุกรม

- กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัย กรมทัณฑ์. ๒๕๕๓. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง บทบาทของเครือข่ายภาคประชาชนในการช่วยเหลือผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคม(อัครสำเนา)
- กิตติบดี ไยพล. ๒๕๔๔. ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้พ้นโทษในการทำงาน. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพฯ.
- จำเนียร ชุณหโสภาค และคณะ. ๒๕๕๑. การศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำในคดี ยาเสพติด. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กรุงเทพฯ.
- ชาญคณิต ก. สุริยะมณี และคณะ. ๒๕๓๐. ปัญหาและความต้องการของนักโทษที่จะได้รับการปลดปล่อยในปี ๒๕๓๐ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล ประเภททั่วไป ประจำปี ๒๕๒๙.
- ชาญคณิต ก. สุริยะมณี และ อุนิษา เลิศโตมรากล. ๒๕๕๑. รายงานผลการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดร้ายแรงทางเพศ กรณีการข่มขืน และการโทรมหญิง ของเด็กและเยาวชนชายในบริบทของทฤษฎีเชิงบูรณาการ. ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงาน กิจการยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม พ.ศ.๒๕๕๑ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประจักษ์ เฉิดโฉม และศิษฐ์ วงษ์กมลเศรษฐ์. ๒๕๔๗. การวิเคราะห์ระบบ. กรุงเทพฯ: สยามสปอร์ต ซินดิเคท.
- เพ็ญณี แนนรท. ๒๕๕๒. การจัดทำบทสรุปในภาพรวมของการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง.
- มูลนิธิชัยพัฒนา (<http://www.chaipat.or.th/chaipat/>)
- ศูนย์สารสนเทศ สำนักประชาสัมพันธ์เขต ๓ จังหวัดเชียงใหม่, เศรษฐกิจแบบพอเพียง (http://www.prdnorth.in.th/The_King/justeconomic.php)
- สุกัญญา กาญจนรัตน์. ๒๕๔๔. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังต่อการดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ.
- เสาวคนธ์ เจษฎารักษ์ และคณะ. ๒๕๔๘. การติดตามประเมินผลนักพัฒนา รุ่นที่ 1. กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัศนคติปฏิบัติ สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม นนทบุรี.

บรรณานุกรม (ต่อ)

เสาวคนธ์ เจษฎารักษ์ และคณะ. ๒๕๕๑. การเสริมสร้างสมรรถนะและการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อนพัฒนา งานสังคม สงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์. สำนักสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ ได้รับทุนจากคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๑ นนทบุรี.

สมพิศ สุขแสน (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.idis.ru.ac.th>. สืบค้น ๑ สิงหาคม ๒๕๕๔.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ๒๕๔๔. รวมบทความทางการประเมินโครงการ. พิมพ์ลักษณ์ กรุงเทพฯ

พรชัย ชันดี และคณะ. ๒๕๔๓. ทฤษฎีและงานวิจัยทางอาชญวิทยา. บริษัท บุ๊คเน็ต จำกัด กรุงเทพฯ.

Steven. Lab **Crime prevention** (Ohio:Anderson Publishing Co.1997

Siegel Larry J (2000) Criminology. Seventh edition Belmont CA : Wadsworth/Thomson Learning

ภาคผนวก

โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์

1. โครงการ

โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์

2. เจ้าของโครงการ

สำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์

3. ระยะเวลาในการดำเนินการ

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

4. ความสอดคล้องกับ แผนงาน/โครงการ

4.1 สอดคล้องกับพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 หมวด 4 การบริหารราชการอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจ ของรัฐ มาตรา 22

4.2 สอดคล้องกับแผนปฏิบัติราชการกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2548-2551 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างสมรรถนะในการบริหารทุกองค์การด้วยระบบการบริหารกิจการเมืองที่ดี

4.3 สอดคล้องกับแผนแม่บทด้านการแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2552- 2556 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบบริหารจัดการที่เอื้อต่อการแก้ไข และประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขัง

4.4 สอดคล้องกับนโยบายเน้นหนักของกรมราชทัณฑ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ข้อ 3.3 การปรับเปลี่ยนวิธีคิดและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด รวมทั้งการฟื้นฟูพฤติกรรมที่บกพร่องของผู้ต้องขัง ด้วยการฝึกวิชาชีพ

4.5 สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 สาขา การลงทุนระดับชุมชน

5. หลักการและเหตุผล

การเตรียมตัวกลับคืนไปใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมอีกครั้งของผู้ต้องขังภายหลังจากที่ได้รับการปลดปล่อยนั้น นับว่าเป็นช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านที่สำคัญยิ่งอีกช่วงหนึ่งสำหรับผู้ต้องขัง โดยเฉพาะผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำเป็นเวลานานนับสิบปี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องจัดให้มีโปรแกรมการฝึกอบรมด้านต่างๆ เพื่อเตรียมตัวผู้ต้องขังให้มีความพร้อมก่อนปลดปล่อย ซึ่งจะช่วยให้การกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขัง เหล่านี้มีความเชื่อมโยงและแนบเนียนมากยิ่งขึ้น

การฝึกวิชาชีพว่าเป็นโปรแกรมที่สำคัญอีกโปรแกรมหนึ่งสำหรับทั้งผู้ต้องขังและเรือนจำ โดยที่ผ่านมา พบว่า การฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขังในแต่ละเรือนจำเป็นการเสริมสร้างทักษะที่ติดมการทำงาน ทำให้ผู้ต้องขังมีสมาธิ รู้จักการควบคุมอารมณ์ตนเอง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสร้างรายได้ขณะอยู่ในเรือนจำ อีกทั้งสามารถใช้เป็นวิชาชีพติดตัวสำหรับเลี้ยงชีพได้สุจริต เมื่อพ้นโทษ

การฝึกวิชาชีพในเชิงเกษตรยุคใหม่ จะเป็นการพัฒนาอีกขั้นหนึ่งหรือนับเป็นมิติใหม่ของการพัฒนาการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมของผู้ต้องขัง โดยจะเป็นการนำเอาองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีชีวภาพที่ทันสมัยมาใช้สำหรับการฝึกอาชีพด้านเกษตร ทำให้ผู้ต้องขังที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพ สามารถพัฒนาองค์ความรู้ ชีตความสามารถของตนเอง รวมถึงจะมีรายได้ส่วนแบ่งจากการทำงานที่สูงขึ้น เนื่องจากผลผลิตที่เกิดขึ้นจะมีคุณภาพ และสามารถขายได้ในราคาสูง รวมถึงเมื่อผู้ต้องขังเหล่านี้พ้นโทษออกไป ก็ยังสามารถนำเอาเทคโนโลยีความรู้ที่ได้รับ มาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกในชุมชนหมู่บ้านได้อีกด้วย

สำนักพัฒนาพฤติกรรมนิสัย ได้เล็งเห็นความสำคัญของการเตรียมความพร้อมด้านวิชาชีพในเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ สำหรับพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังกำลังจะพ้นโทษ จึงได้จัดทำโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาด้านวิชาชีพเชิงเกษตรยุคใหม่ และดูแลการมีงานทำของผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้ต้องขังเหล่านี้กลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่าต่อไป

6. วัตถุประสงค์

1. เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับ การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านวิชาชีพและพัฒนาทักษะการทำงานของผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่
2. เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรยุคใหม่ แก่ผู้ต้องขังกำลังจะพ้นโทษ และผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้วแต่ยังทำงานอยู่ในภาคเกษตร
3. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการส่งแรงงานภาคเกษตรที่มีคุณภาพแก่ภาครัฐและภาคเอกชน
4. เพื่อให้สถาบันบันวิชาการต่างๆ รวมถึงภาคธุรกิจเอกชน เข้ามามีส่วนในการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังกับกรมทัณฑ์

7. เป้าหมายพื้นที่ดำเนินการ

กรมราชทัณฑ์จัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์ นำร่องในพื้นที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษ จังหวัดปทุมธานี

8. ผลผลิต/ผลลัพธ์ที่ได้

8.1 ผลผลิต

8.1.1 ระบบการเกษตรกรรมยุคใหม่สำหรับการฝึกผู้ต้องขัง

8.2 ผลลัพธ์

การจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์ สำหรับพัฒนาทักษะวิชาชีพผู้ต้องขังด้านการเกษตร เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพก่อนปล่อย

9. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- 9.1 มีระบบและเครื่องมือสำหรับการฝึกอาชีพวิชาชีพเกษตรกรรมยุคใหม่
- 9.2 ตัวชี้วัดผลลัพธ์

สามารถจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์ ได้ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

10. ขอบเขตและวิธีดำเนินการ

10.1 กรมราชทัณฑ์ โดยสำนักพัฒนานิสัย (เจ้าของโครงการ) ประสานหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อม การฝึกวิชาชีพเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่อย่างครบวงจรภายในศูนย์ฯ

10.2 กรมราชทัณฑ์ โดยสำนักพัฒนานิสัย จัดทำคำขอใช้เงินโครงการไทยเข้มแข็ง 2555 เพื่อปรับปรุงอาคาร จัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ ในการสนับสนุนการปฏิบัติการของศูนย์ฯ

10.3 กรมราชทัณฑ์ โดยสำนักพัฒนานิสัย จัดตั้ง “คณะกรรมการพิจารณาจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์” ประกอบด้วย ผู้แทนหน่วยงาน ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร กรมการค้าภายใน กรมการจัดหางาน โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) ประกาศเชิญชวนเอกชนที่มีความพร้อม แจ้งความจำนงในการเข้ารับคัดเลือกเป็นผู้ร่วมดำเนินการในศูนย์ฯ
- 2) พิจารณาคัดเลือก และประกาศผลการคัดเลือกเอกชนที่มีความพร้อมตามหลักเกณฑ์การจัดตั้งศูนย์ฯ ให้เป็นผู้ร่วมดำเนินการภายในศูนย์ฯ
- 3) แต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อดำเนินการเรื่องต่างๆตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

11. ขั้นตอนและระยะเวลาดำเนินงาน

ขั้นตอนและระยะเวลาดำเนินงาน	ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553			
	ไตรมาสที่ 1	ไตรมาสที่ 2	ไตรมาสที่ 3	ไตรมาสที่ 4
การเตรียมการด้านการวัสดุ/อุปกรณ์ ประกอบด้วย				
1. วางแผนศึกษาระบบเพื่อกำหนดความต้องการ		↔		
2. ดำเนินการจัดซื้อ/จัดจ้างตามระเบียบพัสดุฯ		↔		
3. ดำเนินการตามแผน			↔	
การดำเนินการด้านการจัดการประกอบด้วย				
1. ตั้งคณะกรรมการพิจารณาจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์		↔		
2. ประกาศเชิญชวนเอกชนที่มีความพร้อม แจ้งความจำนงในการเข้ารับการคัดเลือกเป็นผู้ลงทุนในศูนย์ฯ		↔		
3. พิจารณาคัดเลือก และประกาศผลคัดเลือก			↔	
4. จัดทำสัญญา			↔	
5. เริ่มดำเนินการ				↔

12. งบประมาณในการดำเนินงาน 3,264,000 บาทเงินงบประมาณไทยเข้มแข็ง 2555

ระยะที่ 1 งบประมาณในการดำเนินโครงการ 1,460,115 บาท ประกอบด้วย

1. โครงการปรับปรุงซ่อมแซมโรงงานฝึกวิชาชีพเดิมเพื่อรองรับฝึกวิชาชีพเทคโนโลยีซีวีภาพ
จำนวนเงิน 369,265.09 บาท ประกอบด้วย
  - ค่าวัสดุปรับปรุงโรงงานฝึกวิชาชีพ 2 เป็นศูนย์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด จำนวนเงิน 201,914.35 บาท
  - ค่าวัสดุปรับปรุงโรงงานฝึกวิชาชีพ 3 เป็นศูนย์คัดแยกสายพันธุ์และตรวจสอบคุณภาพจุลินทรีย์พร้อมเครื่องทำความเย็น จำนวนเงิน 97,350.74 บาท
  - ค่าวัสดุปรับปรุงโรงเรือนอนุบาลลูกไก่เป็นโรงเรือนผลิตฮอร์โมนและสมุนไพร จำนวนเงิน 70,000 บาท
2. การจัดซื้อเครื่องผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดพร้อมค่าวัตถุดิบในการผลิต จำนวนเงิน 990,850 บาท ประกอบด้วย
  - เครื่องผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดทุกชั้นตอน จำนวนเงิน 300,000 บาท
  - วัตถุดิบในการผลิต จำนวนเงิน 690,850 บาท
3. การจัดซื้อวัสดุ/อุปกรณ์ในการผลิตฮอร์โมนและสมุนไพรสำหรับพืช จำนวนเงิน 100,000 บาท ประกอบด้วย
  - เครื่องผลิตน้ำมันส้มควันไม้ จำนวนเงิน 60,000 บาท
  - เครื่องสกัดสมุนไพร จำนวนเงิน 40,000 บาท

ระยะที่ 2 งบประมาณในการดำเนินโครงการ 1,803,885 บาทประกอบด้วย

1. การจัดซื้อวัสดุ/อุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรอินทรีย์ จำนวนเงิน 396,660 บาท ประกอบด้วย
  - ระบบน้ำพร้อมเครื่องสูบน้ำและแท่งเก็บน้ำ จำนวนเงิน 200,000 บาท ประกอบด้วย
  - ค่าเมล็ดพันธุ์พืช จำนวนเงิน 82,710 บาท
  - วัตถุดิบผลิตฮอร์โมนและสมุนไพร จำนวนเงิน 58,200 บาท
  - เสียม จอบ บัวรดน้ำ เครื่องพ่นยาแบบมอเตอร์ เครื่องพ่นยาแบบมือโยก จำนวนเงิน 55,750 บาท
2. ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพผลิตหัวเชื้อจุลินทรีย์ จำนวนเงิน 514,980 บาท ประกอบด้วย
  - ค่าอุปกรณ์ผลิตขยายหัวเชื้อจุลินทรีย์จำนวน 358,399 บาท
  - ค่าวัสดุ/อุปกรณ์เครื่องมือห้องปฏิบัติการ จำนวนเงิน 93,196 บาท
  - ค่าวัสดุ/อุปกรณ์ในการบรรจุผลิตภัณฑ์ จำนวน 63,390 บาท
3. การจัดซื้อวัสดุ/อุปกรณ์ในการปรับปรุงโรงเรือนเพาะชำพร้อมระบบน้ำ จำนวนเงิน 163,327.43 บาทประกอบด้วย
  - ค่าปรับปรุงโรงเพาะชำพร้อมระบบน้ำ จำนวนเงิน 119,999.43 บาท

- ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการเพาะชำ จำนวนเงิน 43,328.43 บาท

4. การจัดซื้อวัสดุ/อุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพเพราะเห็ด จำนวนเงิน 128,907.35 บาท ประกอบด้วย

- ตู้อัดเชื้อสำหรับเชื้อเห็ด จำนวนเงิน 12,000 บาท
- หม้อนึ่งความดันขนาด 18-20 ลิตร จำนวนเงิน 20,000 บาท
- เครื่องอัดก้อนเห็ด จำนวนเงิน 20,000 บาท
- หัวเชื้อตั้งต้น จำนวนเงิน 10,000 บาท
- เตาหม้อนึ่งก้อนเห็ด จำนวนเงิน 12,000 บาท
- วัสดุดิบเริ่มต้นสำหรับทำก้อนเห็ด จำนวน 30,000 บาท
- โรงเรือนเพาะเห็ดหลังคามุงแฝกพื้นทราย จำนวน 19,907.35 บาท
- ชั้นวางไม้ไผ่ จำนวนเงิน 2,000 บาท
- พลาสติกดำ จำนวนเงิน 3,000 บาท

5. การจัดซื้อวัสดุ/อุปกรณ์ในการปรับปรุงคอกสุกรเดิมเพื่อรองรับการฝึกวิชาชีพการเลี้ยงสุกรแบบชีววิถี จำนวนเงิน 600,005.11 บาท

- เครื่องผลิต Biogas พร้อมอุปกรณ์ จำนวนเงิน 100,000 บาท
- ค่าวัสดุในการปรับปรุงคอกสุกรพร้อมติดตั้งตาข่ายกันแมลง จำนวนเงิน 500,005.11 บาท

13. การประเมินผล

ประเมินผลโครงการโดยมี สำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ เป็นผู้รับผิดชอบ ทำการประเมินผลความสำเร็จของโครงการตามตัวชี้วัดความสำเร็จของผลผลิตและผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการในการประเมินผลดังนี้

13.1 การประเมินผลผลิต

- 1.1 ประเมินตัวชี้วัดผลผลิตจากเอกสารรายงานการตรวจรับ ตามระเบียบพัสดุฯ
- 1.2 การประเมินผลลัพธ์

ประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จ โยพิจารณาจากความสำเร็จในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ ได้ภายในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

14. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

14.1 ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาลในระยะยาวด้านการจัดการที่เกี่ยวข้องกับฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง

14.2 ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนกำลังเจ้าหน้าที่สำหรับการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

14.3 ผู้ต้องขังได้รับการช่วยเหลืออย่างเต็มรูปแบบทั้งที่อยู่ในเรือนจำ/ทัณฑสถาน จนกระทั่งถูกปล่อยตัว

14.4 การฟื้นฟูพฤตินิสัยผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์มีศักยภาพและประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

14.5 กรมราชทัณฑ์มีภาพลักษณ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากสังคม

14.6 สังคมโดยรวมเป็นสุข

โครงการเกษตรอินทรีย์บำบัด

ศูนย์พัฒนาวิชาชีพเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์
 โครงการคืนคนดีสู่สังคมภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง
 นำร่อง ณ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี
 กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

ขั้นตอนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง

ด้วยการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรอินทรีย์

ของ

ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

กรมราชทัณฑ์
DEPARTMENT OF CORRECTIONS

INSPIRE

1. การประชาสัมพันธ์

เริ่มจากการประชาสัมพันธ์ ให้ผู้ต้องขังได้รับทราบถึงโครงการ
ต่างๆที่จะเป็นการฝึกอบรม

กรมราชทัณฑ์
DEPARTMENT OF CORRECTIONS

INSPIRE

2. รวบรวมใบสมัคร

ให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ รวบรวมใบสมัครจากผู้ต้องขังที่มี
ความสนใจในการฝึกอบรม ในแต่ละโครงการ

3. ตรวจสอบประวัติและตรวจความพร้อมของร่างกาย

ให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ สอบประวัติผู้ต้องขังที่จะเข้ารับการฝึกอบรมและตรวจร่างกายว่ามีความพร้อมในการฝึก

4. การอบรมภาคทฤษฎี

ให้การอบรมผู้ต้องขังในเรื่องของวิชาการต่างๆในการทำเกษตรอินทรีย์ ทั้งระบบจากผู้เชี่ยวชาญพร้อมมีการประเมินหลังการฝึกอบรม

5. การฝึกภาคปฏิบัติกลุ่มย่อย

ฝึกภาคปฏิบัติจริงในทุกกระบวนการในกลุ่มย่อยของผู้เข้ารับ
 การฝึกอบรม

6. การมอบวุฒิบัตรเพื่อรับรองการฝึกอบรม

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม
 ขอมอบวุฒิบัตรนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า
 ได้ผ่านการฝึกอบรมโครงการฝึกอบรมการบรรเทาผลผลิต
 ของศูนย์พัฒนาวิชาชีพเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์
 ระหว่างวันที่ ..... พ.ศ. ....
 ณ สถานพัฒนาวิชาชีพเกษตรจังหวัดปทุมธานี
 ให้ไว้ ณ วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

(นายพิเชษฐ ชุตินันท์) ผู้ว่าการกรมราชทัณฑ์
 (นายสุวิทย์ เสนอชุม) ผู้ว่าการศูนย์พัฒนาวิชาชีพเชิงเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์

มีการมอบวุฒิบัตรให้กับผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่อบรมจบในแต่ละ
 หลักสูตรจากผู้อำนวยการศูนย์ฯ

7. การมอบประกาศนียบัตรเพื่อรับรองการฝึกอบรมสำหรับ ผู้ที่อบรมที่อบรมครบทุกวงจร

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม
 ขอมอบประกาศนียบัตรนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า
 .....
 สำเร็จการฝึกอบรมด้านเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร
 ของศูนย์พัฒนาวิชาชีพเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์
 ระหว่างวันที่ ..... พ.ศ. ....
 ณ ที่นางสถานีป่าปอศรีนครินทร์กรุงเทพมหานคร
 ให้ไว้ ณ วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

(ขอมอบไว้ ๑๑๑๑๑๑)
 ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาวิชาชีพเกษตรกรรมยุคใหม่ กรมราชทัณฑ์
 ที่นางสถานีป่าปอศรีนครินทร์กรุงเทพมหานคร

มีการมอบประกาศนียบัตรให้กับผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่อบรมครบวงจรจาก
อธิบดีกรมราชทัณฑ์

กระบวนการเรียนรู้

ประกอบด้วยหลักสูตรต่างๆ ดังนี้

1. หลักสูตรการฝึกอบรมผลิตและขยายหัวเชื้อจุลินทรีย์

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมรุ่นละ 40 คน จำนวน 2 รุ่น รวม 80 คน
- อบรมภาคทฤษฎี 2 วัน
- อบรมภาคปฏิบัติ 8 วัน

การได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์จากกรมพัฒนาที่ดิน

ผลการตรวจรับรองผลิตภัณฑ์จากกรมพัฒนาที่ดิน

- ปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ (เซลล์ต่อมิลลิกรัม)
 จุลินทรีย์แบบที่เรียบ่อยไปรดินปริมาณ 8X10 ยกกำลัง 3
 จุลินทรีย์แบบที่เรียบผลิครดแล็คคิคปริมาณ 3.4 X 10
 ยกกำลัง 7 ตามหนังสือส่วนวิเคราะห์ดิน สำนักงานพัฒนา
 ที่ดินเขต 1 ปทุมธานี ที่ กษ 0808.05/729 ลงวันที่ 2
 กันยายน 2553
- ใบอนุญาตการใช้เครื่องหมายรับรองมาตรฐานน้ำหมักชีว
 ภาพงโย ของกรมพัฒนาที่ดินเลขที่ 1532/2553
 กษ06950400201532ตั้งแต่วันที่ 28 ธันวาคม 2553
- ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์จากสถาบันบริการ
 ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์-มหาวิทยาลัย
 แม่โจ้ ตมทงจีสโอมหวิทยาลัยแม่โจ้ควนที่สุด
 ที่ กษ 0523-1-28-1569 ลงวันที่ 12 มีนาคม 2552

ใบอนุญาตการใช้เครื่องหมายรับรองมาตรฐาน
น้ำหมักชีวภาพ
ชื่อการค้า ชงโต
เลขที่ ๑๕๓๒/๒๕๕๓
วันที่ กษ ๐๖ ๑๕๐๔ ๐๒๒๐๑๕๓๒

ใบอนุญาตฉบับนี้ให้ใช้
 พิณฑสถานปทุมธานีพิเศษจังหวัดปทุมธานี
 ตั้งอยู่ที่ ๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
 เพื่อเผยแพร่สินค้าที่มีคุณภาพใช้ประโยชน์ของ
 ภาครัฐบาลของกรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งผูกพันกับเกษตรกรและประชาชน
 และวิสาหกิจต่างๆ ผู้บริโภค ผู้ลงทุน ผู้ประกอบการ

ใบอนุญาตฉบับนี้ให้ใช้จนถึงวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ถึงวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

(นายบุญ ฤกษ์สาร)
 รองอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน สำนักวิชา

2. หลักสูตรการฝึกอบรมผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์และปุ๋ยอัดเม็ดอินทรีย์

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 40 คน
- อบรมภาคทฤษฎี 2 วัน
- อบรมภาคปฏิบัติ 50 วัน

กรมราชทัณฑ์
DEPARTMENT OF COMPOST

INSPIRE

การฝึกวิชาชีพผลิตปุ๋ยอินทรีย์

-การผสมปุ๋ย

-การคัดเลือกว่าตฤติบ

ปุ๋ยหมัก
มูลวัว
ขี้ไก่

-การอัดเม็ด

-การบรรจุผลิตภัณฑ์

-การหมัก

ปุ๋ยหมักที่พร้อมใช้

**การได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากสถาบันวิจัย
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย**

3. หลักสูตรการฝึกอบรมผลิตสมุนไพรป้องกันโรคและแมลงพืช

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 40 คน
- อบรมภาคทฤษฎี 2 วัน
- อบรมภาคปฏิบัติ 20 วัน

-การหมักสุมไฟ

-การเลือกวัตุดิบ

การผลิตสารสกัดสุมไฟ
ผลิตสารสกัดสุมไฟ สำหรับนำไป
ใช้ในการฉีดป้องกันแมลง และป้องกันโรคต่าง ๆ

-การสกัดด้วยความร้อน

-การสกัดด้วยแอลกอฮอล์

-การบรรจุผลิตภัณฑ์

การฝึกวิชาชีพผลิตขยายเชื้อป้องกันโรคพืช

ไตรโคเดอร์มา (Trichoderma)

วิธีทำ

1. ฆ่าเชื้อถุงพลาสติก
2. ตัดถุงพลาสติกขนาด 8 x 12 ซม. แช่น้ำร้อน ประมาณ 100 นาที
3. ฆ่าเชื้อถุงๆ แช่น้ำที่อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส ประมาณ 10 นาที
4. แช่ถุงน้ำร้อนที่เย็นแล้ว ใส่สารละลายเชื้อไตรโคเดอร์มา
5. แช่ถุงที่บรรจุเชื้อ ไตรโคเดอร์มาประมาณ 15-21 วั
6. ระวังเชื้อราขึ้นบนถุง
7. 7 วันจึงใช้ได้

วิธีใช้

อัตราส่วน 1. สารเชื้อไตรโคเดอร์มา 1 กก. ต่อจอบน้ำ 200 ลิตร ฉีดพ่น

วิธีใช้

1. ฉีดพ่นก่อนปลูกพืช
2. ฉีดพ่นก่อนปลูกพืช

บีที (Bacillus Turingensis)

วิธีทำ

1. ตากดินหมักจนแห้งในน้ำ 5 ลิตร คนให้เข้ากัน
2. ใส่น้ำ บีที 1 ของ คนให้เข้ากัน แช่น้ำให้เต็ม
3. ใช้น้ำ 5 ลิตร ใส่สารละลายของเหลว แช่ที่อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียส
4. ใช้น้ำ 10 ลิตร ใส่สารละลายของเหลว แช่ที่อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียส
5. ใช้น้ำ 15 ลิตร ใส่สารละลายให้ใช้ได้

วิธีใช้

อัตราส่วน 1. ผสมน้ำ 20 ลิตร ต่อ น้ำ 20 ลิตร ฉีดพ่น

2. ผสมน้ำ 1 ตระลอง น้ำ 200 ลิตร ฉีดพ่น

4. หลักสูตรการฝึกอบรมผลิตฮอร์โมนโคโตซานเพื่อเร่งการเจริญเติบโตของพืช

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมรุ่นละ 40 คน จำนวน 2 รุ่น รวม 80 คน
- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 40 คน
- อบรมภาคทฤษฎี 2 วัน
- อบรมภาคปฏิบัติ 20 วัน

การฝึกวิชาชีพผลิตสารสกัดไคโตซาน

ประโยชน์

เหมาะสำหรับ พืชผัก พืชไร่นา
นาข้าว ไม้ดอกและไม้ประดับ

ไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ ต่อผู้บริโภค
ไม่มีพิษตกค้าง
เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
และช่วยลดภาวะโลกร้อน

ความปลอดภัย

เก็บไว้ในที่เย็น ย้ายใส่ถุงพลาสติก

ไม่ใช้ปุ๋ย

ผลิตในประเทศไทย

สารสกัดธรรมชาติ

ไคโตซาน

ตรา ชงโค

ราคา บาท 1,000 บาท

- สัตว์ ไคโตซาน 5-10 ซีซี ต่อไร่ 20 ลิตร
- ผัก พืชไร่ 5-7 วัน
- ผัก ไคโตซาน 10-20 ซีซี ต่อไร่ 20 ลิตร
- ผัก พืชไร่ 7-10 วัน
- นาข้าว ไคโตซาน 20 ซีซี ต่อไร่ 20 ลิตร (ใช้ต้นรวงผึ้ง)
- ใช้ต้นรวงผึ้ง 1 เดือน
- ใช้ต้นรวงผึ้ง 2 เดือน
- ใช้ต้นรวงผึ้ง 3 เดือน

ผลิตโดย

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร กรมวิชาการ
ภาคกลาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
6 หมู่ 2 ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ 12110

5. หลักสูตรการฝึกอบรมปลูกผักอินทรีย์

- อบรมภาคทฤษฎี 3 วัน
- อบรมภาคปฏิบัติ 45 วัน

การเตรียมดิน

การพลิกหน้าดิน

ใส่ปุ๋ยขาว

ใส่ปุ๋ยหมัก

การรดจุลินทรีย์

การฝึกวิชาชีพปลูกพืชอินทรีย์ทุกขั้นตอน ประกอบด้วย การแก้ปัญหาดินและการเตรียมดิน

การเพาะกล้า

การตรวจสอบเมล็ดพันธุ์

การหยอดเมล็ด

การดูแลรักษาการงอก

แปลงเพาะชำ

INSPIRE
DEPARTMENT OF CORRECTIONS

การปลูกพืช

INSPIRE
DEPARTMENT OF CORRECTIONS

การปลูกพืช

การปลูกสลัด

การปลูกมะเขือเทศ

กรมราชทัณฑ์
DEPARTMENT OF CORRECTIONS

INSPIRE

การดูแลรักษา

กรมการศึกษานอกโรงเรียน
DEPARTMENT OF DISTANCE EDUCATION

INSPIRE

การฝึกวิชาชีพปลูกพืชสมุนไพรอินทรีย์

- การเตรียมดิน
- การเพาะกล้า
- การปลูก
- การดูแลรักษา
- การเก็บเกี่ยว

กรมการศึกษานอกโรงเรียน
DEPARTMENT OF DISTANCE EDUCATION

INSPIRE

การเก็บเกี่ยว

กรมราชทัณฑ์
DEPARTMENT OF CORRECTIONS

INSPIRE

6. หลักสูตรการฝึกอบรมการบรรจุผลผลิต

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 40 คน
- อบรมภาคทฤษฎี 2 วัน
- อบรมภาคปฏิบัติ 30 วัน

กรมราชทัณฑ์
DEPARTMENT OF CORRECTIONS

INSPIRE

การบรรจุภัณฑ์

7. หลักสูตรการฝึกอบรมผลิตก้อนเห็ดและเพาะเลี้ยงมเห็ด

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 40 คน
- อบรมภาคทฤษฎี 2 วัน
- อบรมภาคปฏิบัติ 60 วัน

8. หลักสูตรการฝึกอบรมผลิตอาหารสุกร

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 40 คน
- อบรมภาคทฤษฎี 2 วัน
- อบรมภาคปฏิบัติ 30 วัน

๙. หลักสูตรการฝึกอบรมผลิตอาหารปลา

- จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 40 คน
- อบรมภาคทฤษฎี 2 วัน
- อบรมภาคปฏิบัติ 30 วัน

ผลสำเร็จจากการดำเนินการของศูนย์ฯ

การดำเนินการปลูกพืชผักอินทรีย์ที่ผ่านมา

ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้และศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา
ปลูกพืชปลอดสารพิษผักสลัดอินทรีย์ต่างๆ

ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้และศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา
ปลูกพืชปลอดสารพิษผักสลัดอินทรีย์ต่างๆ

ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้และศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา
ปลูกพืชปลอดสารพิษผักสลัดอินทรีย์ต่างๆ

ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้และศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา
ปลูกพืชปลอดสารพิษผักสลัดอินทรีย์ต่างๆ

ร่วมกับบริษัท ทิมฟู้ด จำกัด ปลูกกระเจี๊ยบเขียวอินทรีย์ โดยทางบริษัท ได้นำ
ผลผลิตของทัศนสถานฯเป็นมาตรฐานผลิตภัณฑ์ในการส่งออก

การปลูกดอกมะลิอินทรีย์

การปลูกบวบหอมอินทรี

การปลูกน้ำเต้าอินทรี

การปลูกวางตั่งฮ่องเต้ในทรีย์

การปลูกถั่วพูในทรีย์

การปลูกผักโขมเขียวอินทรีย์ การปลูกผักโขมแดง

การปลูกข้าวโพดอินทรีย์

การปลูกมะเขือม่วงอินทรีย์

การปลูกมะนาวยักษ์อินทรีย์

การปลูกแหม่นอินทรี

การปลูกมะเขือยักษ์อินทรี

การปลูกปวยเล้งอินทรีย์

การปลูกมะละกอพันธุ์สาวาย

การปลูกมะละกอพันธุ์สีทอง

การปลูกแคนตาลูปอินทรีย์

คณะผู้วิจัยเข้าเยี่ยมโครงการและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และ
ทำ Focus group

ประวัติผู้เขียนเอกสารรายงาน

๑. นางกิงกาญจน์ บุญประสิทธิ์
ตำแหน่ง : ผู้ตรวจราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
สถานที่ทำงาน : สำนักงานผู้ตรวจราชการกรม พินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
๒. ร้อยตำรวจเอกโชคชัย สิทธิผลกุล
ตำแหน่ง : รองเลขานุการอัยการสูงสุด
สถานที่ทำงาน : สำนักงานอัยการสูงสุด
๓. พลตำรวจตรีติณภัทร ภูมรินทร์
ตำแหน่ง : ผู้บังคับการกองตรวจสอบภายใน ๒
สถานที่ทำงาน : สำนักงานตรวจสอบภายใน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
๔. นายมณฑิเยร ทองนิตย์
ตำแหน่ง : รองอธิบดีกรมที่ดิน
สถานที่ทำงาน : กรมที่ดิน
๕. นางยศวดี อึ้งวิเชียร
ตำแหน่ง : รักษาการผู้เชี่ยวชาญด้านระบบวิจัย (ด้านวิทยาศาสตร์)
สถานที่ทำงาน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
๖. นายยอดชาย วีระพงศ์
ตำแหน่ง : ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๕
สถานที่ทำงาน : ศาลอุทธรณ์ภาค ๕
๗. นายวัลลภ ตังคณานุรักษ์
ตำแหน่ง : เลขาธิการมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก
สถานที่ทำงาน : มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก
๘. นายสายันต์ วสุธาสวัสดิ์
ตำแหน่ง : ประธานกรรมการ บริษัท วสุธายนต์ จำกัด
สถานที่ทำงาน : บริษัท วสุธายนต์ จำกัด
๙. พันตำรวจโทหญิงเอมอร ไชยบัวแดง
ตำแหน่ง : ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายและมาตรการ
สถานที่ทำงาน : สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
๑๐. นายอารีย์ เฉลยสุข
ตำแหน่ง : ผู้อำนวยการทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี
สถานที่ทำงาน : ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี